

**PROSES LINGUISTIK SAHA MAKNA NAMA TATA UPACARA SAHA
TATA CARA UPACARA PENGANTEN GAGRAG NGAYOGYAKARTA
WONTEN ING BUKU “TATA CARA PAES LAN PRANATACARA GAGRAG
NGAYOGYAKARTA” ANGGITANIPUN DWI SUNAR PRASETYONO**

SKRIPSI

Dipunajengaken dhateng Fakultas Bahasa dan Seni

Universitas Negeri Yogyakarta

minangka Jejangkeping Pandadaran

Anggayuh Gelar

Sarjana Pendidikan

dening

Anastasia Septianggi Sri Hartanti

NIM 10205241050

**PROGRAM STUDI PENDIDIKAN BAHASA JAWA
FAKULTAS BAHASA DAN SENI
UNIVERSITAS NEGERI YOGYAKARTA**

2014

PASARUJUKAN

Skripsi kanthi irah-irahan *Proses Linguistik saha Makna Nama Tata Upacara saha Tata Cara Upacara Penganten Gagrag Ngayogyakarta wonten ing Buku “Tata Cara Paes lan Pranatacara Gagrag Ngayogyakarta” Anggitanipun Dwi Sunar Prasetyono* menika saged dipunujekaken ing pandadaran awit sampun pikantuk palilah saking *pembimbing.*

Yogyakarta, 22 Agustus 2014

Pembimbing

Dra. Siti Mulyani, M.Hum.

NIP. 19620729 198703 2 002

PANGESAHAN

Skripsi kanthi irah-irahan *Proses Linguistik saha Makna Nama Tata Upacara saha Tata Cara Upacara Penganten Gagrag Ngayogyakarta wonten ing Buku "Tata Cara Paes lan Pranatacara Gagrag Ngayogyakarta"* Anggitanipun Dwi Sunar Prasetyono menika sampun dipunandharaken ing pendadaran wonten sangajenging *Dewan Penguji* ing tanggal 5 September 2014 saha dipuntetepaken lulus.

DEWAN PENGUJI

Asma	Jabatan	Tapak Asma	Tanggal
Dr. Suwardi, M.Hum.	Ketua Penguji		19-09-2014
Avi Meilawati, S.Pd, M.A.	Sekretaris Penguji		18-09-2014
Prof. Dr. Suwarna, M.Pd.	Penguji I		17-09-2014
Dra. Siti Mulyani, M.Hum.	Penguji II		18-09-2014

Yogyakarta, September 2014

Fakultas Bahasa dan Seni

Universitas Negeri Yogyakarta

Prof. Dr. Zamzani, M. Pd.

NIP 19550505 198011 1 001

WEDHARAN

Ingkang tapak asma wonten ing ngandhap menika, kula :

Nama : Anastasia Septianggi Sri Hartanti

NIM : 10205241050

Program Studi : Pendidikan Bahasa Jawa

Fakultas : Bahasa dan Seni Universitas Negeri Yogyakarta

ngandharaken bilih skripsi menika saking asiling garapanipun kula piyambak. Samangertos kula, skripsi menika boten ngewrat seratan dening tiyang sanes, kajawi bab tartamtu ingkang kula pendhet minangka sarana kangge dhasar panyeratan kanthi nggatosaken tata cara saha paugeran panyeratan skripsi. Menawi kasunyatanipun kabukten bilih wedharan menika boten leres, sedayanipun dados tanggel jawab kula piyambak.

Yogyakarta, 22 Agustus 2014

Panyerat,

Anastasia Septianggi Sri Hartanti

SESANTI

Witing tresna jalaran saka kulina.
(*Anonim*)

PISUNGSUNG

Kanthi raos syukur wonten ing ngarsanipun Gusti Allah SWT, skripsi menika kula
aturaken dhumateng tiyang sepuh kula, Ibu Sri Murtini saha Bapak Suhartono,
ingkang tansah paring katresnan, pandonga, panjurung, penyengkuyung saha
pambiyantu wiwit purwa dumugi wasana.

PRAWACANA

Puji syukur konjuk dhumateng Allah SWT ingkang sampun paring rahmat saha hidayah dhateng panyerat, saengga panyerat saged mujudaken skripsi menika kanthi lancar saha boten wonten perkawis ingkang dados reribeting lampah. Panyeratan skripsi menika saged kawujud amargi wonten panyengkuyung saking mapinten-pinten pihak. Awit saking menika, panaliti ngaturaken agunging panuwun dhumateng:

1. Bapak Prof. Dr. Zamzani, M.Pd. minangka dekan Fakultas Bahasa dan Seni Universitas Negeri Yogyakarta, ingkang sampun paring kalodhangan anggenipun kula nyerat skripsi;
2. Bapak Dr. Suwardi, M.Hum. minangka Ketua Jurusan Pendidikan Bahasa Daerah ingkang sampun paring idi tumrap panyerat;
3. Ibu Siti Mulyani, M.Hum. minangka *pembimbing*, ingkang sampun paring bimbingan saha piwulang tumrap panyerat kanthi sabar;
4. Ibu Hesti Mulyani, M.Hum. minangka *penasehat akademik* ingkang sampun paring piwulang saha wejangan nalika ngangsu kawruh wonten ing Jurusan Pendidikan Bahasa Daerah;
5. Bapak saha Ibu Dosen Jurusan Pendidikan Bahasa Daerah matur nuwun awit saking ngelmu, piwulang, saha wejangan nalika panyerat ngangsu kawruh ing Jurusan Pendidikan Bahasa Daerah;
6. Staff admin Jurusan Pendidikan Bahasa Daerah inggih menika Bapak Agus ingkang sampun mbiyantu panyerat salaminipun ngangsu kawruh;
7. Bapak Suhartono saha Ibu Sri Murtini minangka tiyang sepuh panyerat, matur nuwun awit saking donga pangestu, saha wejangan-wejanganipun, saengga panyerat saged mujudaken skripsi menika;
8. Haprinda Sriharvela ingkang sampun suka panjurung saha pambiyantu anggenipun nyerat skripsi;

9. Kanca-kanca ingkang kula tresnani, mas Gunawan, mas Agus, om Teguh, Dhian, Yefta, Erin, Arif, Afi, Tian, Eky, Zamsi, Aulia, Hanifah, Fitri, Dwi Yuni, Dwi Pras, Dani, Tia, Rista, saha Ndana, ingkang sampun paring panjurung, pambiyantu saha panyengkuyung;
10. Kanca-kanca PBD kelas B angkatan 2010 saha kanca-kanca Jurusan PBD angkatan 2010 ingkang tansah paring panjurung saha pambiyantunipun saengga skripsi menika saged kawujud kanthi lancar;
11. Sedaya pihak ingkang sampun paring panyengkuyung.

Panyerat rumaos bilih skripsi menika taksih tebih saking kasampurnan, pramila sedaya panyaruwe saha pamrayogi ingkang tumuju murih langkung sae, jangkep saha sampurnaning skripsi menika, tansah katampi kanthi bingahing manah saha atur agunging panuwun. Panyerat gadhah kekajengan mugimugi skripsi menika saged migunani tumrap pamaos. Mekaten kalawau atur sapala saking panyerat, mugimugi skripsi menika saged murakabi.

Yogyakarta, 22 Agustus 2014

Panyerat,

Anastasia Septianggi Sri Hartanti

WOSING SERATAN

	Kaca
IRAH-IRAHAN	i
PASARUJUKAN	ii
PANGESAHAN	iii
WEDHARAN	iv
SESANTI	v
PISUNGSUNG	vi
PRAWACANA.....	vii
WOSING SERATAN.....	ix
<i>DAFTAR TABEL</i>.....	xi
<i>DAFTAR LAMPIRAN</i>.....	xii
<i>DAFTAR CEKAKAN</i>.....	xiii
SARINING PANALITEN	xiv
 BAB I PURWAKA.....	 1
A. Dhasaring Panaliten	1
B. Underaning Prekawis	3
C. Watesaning Prekawis	4
D. Wosing Prekawis	5
E. Ancasing Panaliten	5
F. Paedahing Panaliten	6
G. Pangertosan	7
 BAB II GEGARAN TEORI	 9
A. <i>Sintaksis</i>	9
B. <i>Morfologi</i>	12
C. <i>Semantik</i>	19

D. Upacara Penganten Gagrag Ngayogyakarta.....	22
E. Panaliten ingkang Jumbuh.....	24
F. Nalaring Pikir	25
BAB III CARA PANALITEN	26
A. Jinising Panaliten	26
B. <i>Data</i> saha Sumber <i>Data</i> Panaliten	26
C. Cara Ngempalaken <i>Data</i>	27
D. Pirantining Panaliten	27
E. Cara Nganalisis <i>Data</i>	28
F. <i>Validitas</i> saha <i>Reliabilitas Data</i>	29
BAB IV ASILING PANALITEN SAHA PIREMBAGAN.....	31
A. Asiling Panaliten	31
B. Pirembagan.....	60
1. Proses Linguistik Pandhapuking Nama Tata Upacara saha Tata Cara Upacara Penganten Gagrag Ngayogyakarta.....	60
2. Tegesing Nama Tata Upacara saha Tata Cara Upacara Penganten Gagrag Ngayogyakarta.....	71
3. Makna saking Nama Tata Upacara saha Tata Cara Upacara Penganten Gagrag Ngayogyakarta	80
BAB V PANUTUP	85
A. Dudutan.....	85
B. <i>Implikasi</i>	87
C. Pamrayogi	87
KAPUSTAKAN	89
LAMPIRAN	91

DAFTAR TABEL

	Kaca
<i>Tabel 1</i> : Tuladha Kertu <i>Data</i> Nama Tata Upacara saha Tata Cara wonten ing Upacara Penganten Gagrag Ngayogyakarta	28
<i>Tabel 2</i> : Wujud <i>Satuan Lingual, Proses Linguistik</i> Pandhapuking Nama Tata Upacara, Tegesing Nama Tata Upacara, Makna saking Tata Upacara wonten ing Upacara Penganten Gagrag Ngayogyakarta	32
<i>Tabel 3</i> : Wujud <i>Satuan Lingual, Proses Linguistik</i> Pandhapuking Nama Tata Cara ingkang dipunginakaken wonten ing Upacara Penganten Gagrag Ngayogyakarta, Makna <i>Leksikal</i> , saha Panganggening wonten ing Tata Upacara Penganten	36

DAFTAR LAMPIRAN

Lampiran 1 : Tabel Proses Linguistik saha Makna Nama Tata 91 Kaca
Upacara saha Nama Tata cara Upacara Penganten
Gagrag Ngayogyakarta

DAFTAR CEKAKAN

At	=	Ater-ater
BD	=	<i>Bentuk Dasar</i>
F	=	<i>Frasa</i>
Ko	=	<i>Konfiks</i>
M	=	<i>Monomorfemis</i>
P	=	<i>Polimorfemis</i>
Pa	=	Panambang
S	=	Sajen
TA	=	Tembung Andhahan
TC	=	Tembung Camboran
TR	=	Tembung Rangkep
TU	=	Tata Upacara
U	=	Ubarampe

**PROSES LINGUISTIK SAHA MAKNA NAMA TATA UPACARA SAHA
TATA CARA UPACARA PENGANTEN GAGRAG NGAYOGYAKARTA
WONTEN ING BUKU "TATA CARA PAES LAN PRANATACARA GAGRAG
NGAYOGYAKARTA" ANGGITANIPUN DWI SUNAR PRASETYONO**

**Dening Anastasia Septianggi Sri Hartanti
NIM 10205241050**

SARINING PANALITEN

Panaliten menika gadhah ancas ngandharaken *proses linguistik* pandhapuking nama tata upacara saha tata cara upacara penganten gagrag Ngayogyakarta, tegesing nama, saha makna saking nama tata upacara saha tata cara upacara penganten gagrag Ngayogyakarta. Panaliten menika ngrembag wujud *satuan lingual*, *proses linguistik* pandhapuking nama tata upacara saha tata cara, makna *leksikal*, saha panganggening wonten ing upacara penganten gagrag Ngayogyakarta.

Panaliten menika ngginakaken jinising panaliten *kualitatif* ingkang sipatipun *deskriptif*. Sumbering *data* pikantuk saking buku Tata Cara Paes lan Pranatacara Gagrag Ngayogyakarta anggitanipun Dwi Sunar Prasetyono. Ing panaliten menika *data* awujud tetembungan ingkang ngandharaken nama tata upacara saha tata cara upacara penganten gagrag Ngayogyakarta. Caranipun ngempalaken *data* kanthi cara maos saha panaliti suka tandha. Caranipun analisis *data* ngginakaken *analisis deskriptif*. Cara ngesahaken *data* ngginakaken *validitas semantik* saha *reliabilitas* dipuntindakaken kanthi maos makaping-kaping babagan upacara penganten gagrag Ngayogyakarta.

Asiling panaliten gayut kaliyan wujud *satuan lingual* saking nama tata upacara saha tata cara upacara penganten gagrag Yogyakarta ingkang kaperang dados tiga inggih menika (1) tembung *monomorfemis*, (2) tembung *polimorfemis*, saha (3) *frasa*. Nama tata upacara menika wonten ingkang awujud tembung *monomorfemis* inggih menika tarub, ijab, saha panggih. Nama tata upacara ingkang awujud tembung andhahan mawa ater-ater inggih menika nyantri saha ngerik. Nama tata upacara ingkang awujud tembung andhahan mawa panambang inggih menika siraman. Nama tata upacara ingkang kalebet tembung andhahan mawa wuwuhan sesarengan raket inggih menika midadareni. Saben nama tata upacara menika ngginakaken tata cara ingkang beda-beda. Saben nama tata upacara saha tata cara ugi ngawrat makna *leksikal* saha makna ingkang jumbuh kaliyan panganggening wonten ing upacara penganten gagrag Ngayogyakarta.

Pamijining tembung: *proses linguistik saha makna, nama tata upacara, nama tata cara, upacara penganten gagrag Ngayogyakarta*

**LINGUISTIC PROCESSES AND MEANINGS RITES NAME THE
PROCEDURE OF NGAYOGYAKARTA'S WEDDING STYLE
CEREMONY FROM THE BOOK OF "TATA CARA PAES LAN
PRANATACARA GAGRAG NGAYOGYAKARTA" BY DWI SUNAR
PRASETYONO**

**By Anastasia Septianggi Sri Hartanti
NIM 10205241050**

ABSTRACT

The purpose of this study explains the process of the formation of linguistic rites name and the procedures of Ngayogyakarta wedding style ceremony, the meaning of the words, and the meaning of rites and procedures of Ngayogyakarta wedding style ceremony. This study discusses the form of lingual unit, linguistic formation process of the rites and the procedures, lexical meaning, and their usage in Ngayogyakarta wedding style ceremony.

This research uses descriptive qualitative research. Sources of data are obtained from the book of Tata Cara Paes lan Pranatacara Gagrang Ngayogyakarta by Dwi Sunar Prasetyono. In this study, the data is in the form of words that describe the name of rites and the procedures of Ngayogyakarta wedding style ceremony. The data is collected by reading and marking. Then, the data is analyzed using descriptive analysis. The validity of the data use semantic validity and reliability tests by reading many times about the Ngayogyakarta wedding style ceremony.

Research results relating to the form of lingual unit from the name of rites and the procedures of Ngayogyakarta's wedding style ceremony are divided into three, namely (1) monomorfemis words (2) polimorfemis words (3) phrases. The rites with monomorfemis words are Tarub, ijab, and Panggih. The rites with prefix are nyantri and ngerik. The rite with suffix is siraman. The rite with konfixes is midadareni. Every rites have different procedures. Each rites and the procedures have their own lexical meaning in accordance with the Ngayogyakarta's wedding style ceremony.

Key words : linguistic processes and meanings, rites name, the procedure, Ngayogyakarta's wedding style ceremony

BAB I PURWAKA

A. Dhasaring Panaliten

Basa inggih menika pirantos *komunikasi* minangka sarana rerembagan kaliyan tiyang sanes. Anggenipun rerembagan inggih menika ngandharaken prekawis menapa kemawon ingkang dipunwujudaken mawi tetembungan. Tetembungan menika kala mangsanipun saged dipunperang dados kalih perangan inggih menika perangan ingkang sampun gadhah teges piyambak saha wonten perangan ingkang boten gadhah teges menawi boten dipunraketaken kaliyan tembung sanes tuladhanipun wuwuhan. Tembung ingkang sampun gadhah teges piyambak saged katingal saking tembung tarub. Tembung tarub sampun gadhah teges piyambak tanpa dipunsukani wuwuhan. Tarub inggih menika payon kajang (Poerwadarminta, 1939: 594).

Perangan saking tetembungan ingkang kalebet wuwuhan menika menawi boten dipunraketaken kaliyan tembung sanes boten gadhah teges, saengga kedah dipunraketaken kaliyan tembung sanes. Tuladhanipun tembung siraman. Tembung menika kadadosan saking tembung lingga {siram} ingkang dipunsukani panambang {-an}. Tembung siram sajatosipun sampun gadhah teges piyambak inggih menika *adus*, dene panambang {-an} dereng gadhah teges menawi dereng dipunraketaken kaliyan tembung sanes. Tembung siram ingkang dipunsukani panambang {-an} tembungipun ewah dados siraman, saengga tegesipun ugi ewah saking tembung siram ingkang tegesipun *adus* dados tembung siraman ingkang tegesipun *upacara ngedusi penganten* (Poerwadarminta, 1939: 565).

Antawisipun tembung siram ingkang boten dipunsukani wuwuhan kaliyan ingkang dipunsukani wuwuhan tegesipun sampun beda sanadyan sami-sami ngginakaken tembung siram. Dados ewahing wujud tembung saged ndayani ewahing teges.

Ewahing wujud tembung ingkang ndayani ewahing teges saged dipuntingali saking panganggening tembung nama tata upacara saha tata cara wonten ing upacara penganten gagrag Ngayogyakarta. Tata upacara inggih menika reroncening *prosesi* wonten salebeting upacara. Upacara ingkang dipunginakaken inggih menika upacara penganten adat Jawi.

Upacara penganten adat Jawi menika kathah sanget jinisipun kadosta upacara penganten gagrag Surabaya, upacara penganten gagrag Banyuwangi, upacara penganten gagrag Surakarta, upacara penganten gagrag Semarang, saha upacara penganten gagrag Ngayogyakarta. Upacara penganten adat Jawi ingkang asring dipunginakaken inggih menika upacara penganten gagrag Surakarta saha upacara penganten gagrag Ngayogyakarta. Kekalihipun asring dipuntindakaken sanadyan ingkang gadhah mantu wonten dhaerah sanes kadosta Jakarta, Semarang, Surabaya, utawi Sumatra.

Upacara penganten ingkang dipunginakaken minangka objek panaliten inggih menika upacara penganten gagrag Ngayogyakarta. Wonten ing salebeting upacara penganten gagrag Ngayogyakarta gadhah nama-nama piyambak kangge mbedakaken nama tata upacara saha nama tata caranipun. Nama-nama kasebat saged dipuntliti saking *proses* pandhapuking tembung saha tegesipun. Objek panaliten menika narik kawigatosan amargi upacara penganten

gagrag Ngayogyakarta kalebet salah satunggaling kabudayan Jawi ingkang adiluhung. Adiluhunging budaya saged katingal saking makna wonten salebeting nama tata upacara saha tata cara upacara penganten gagrag Ngayogyakarta. Makna saben nama tata upacara saha tata cara kasebat saged dipunmangertosi saking makna *leksikal* saha makna ingkang gayut kaliyan pagesangan tiyang ingkang badhe palakrama. Panaliten menika ugi saged dados upaya *dokumentasi* budaya nama tata upacara saha tata cara upacara penganten gagrag Ngayogyakarta ingkang kaginakaken wonten salebeting upacara kanthi ewahing jaman ingkang saged ngewahi nama kasebat.

Nama tata upacara saha tata cara upacara penganten gagrag Ngayogyakarta ingkang dados objek panaliten kapanggihaken wonten ing buku “Tata Cara Paes lan Pranatacara Gagrag Ngayogyakarta” anggitanipun Dwi Sunar Prasetyono. Buku menika dipundadosaken objek panaliten amargi ngawrat babagan tata upacara ingkang baken saha ngemu nama-nama tata upacara saha tata cara ingkang dipunginakaken wonten upacara penganten gagrag Ngayogyakarta kanthi jangkep. Buku kasebat ngginakaken basa Jawi jumbuh kaliyan basa ingkang dipunginakaken wonten ing panaliten. Awit saking menika, panaliti badhe nliti nama tata upacara saha tata cara wonten ing upacara penganten gagrag Ngayogyakarta ingkang *datanipun* dipunpendhet saking buku “Tata Cara Paes lan Pranatacara Gagrag Ngayogyakarta” anggitanipun Dwi Sunar Prasetyono.

B. Underaning Prekawis

Adhedhasar dhasaring panaliten ing nginggil, saged dipunandharaken prekawis ingkang saged dipuntliti inggih menika:

1. *proses linguistik* pandhapuking nama tata upacara saha tata cara upacara penganten gagrag Ngayogyakarta wonten ing buku “Tata Cara Paes lan Pranatacara Gagrag Ngayogyakarta” anggitanipun Dwi Sunar Prasetyono;
2. tegesing nama tata upacara saha tata cara upacara penganten gagrag Ngayogyakarta wonten ing buku “Tata Cara Paes lan Pranatacara Gagrag Ngayogyakarta” anggitanipun Dwi Sunar Prasetyono;
3. makna saking nama tata upacara saha tata cara upacara penganten gagrag Ngayogyakarta wonten ing buku “Tata Cara Paes lan Pranatacara Gagrag Ngayogyakarta” anggitanipun Dwi Sunar Prasetyono;
4. fungsipun tata upacara saha tata cara ingkang dipunginakaken wonten upacara penganten gagrag Ngayogyakarta wonten ing buku “Tata Cara Paes lan Pranatacara Gagrag Ngayogyakarta” anggitanipun Dwi Sunar Prasetyono;
5. wujud tata upacara saha tata cara ingkang dipunginakaken wonten upacara penganten gagrag Ngayogyakarta wonten ing buku “Tata Cara Paes lan Pranatacara Gagrag Ngayogyakarta” anggitanipun Dwi Sunar Prasetyono.

C. Watesaning Prekawis

Saking underaning prekawis kasebat, boten sedaya badhe dipunrembag ananging panaliten menika dipunwatesi kanthi prekawis kados mekaten:

1. *proses linguistik* pandhapuking nama tata upacara saha tata cara upacara penganten gagrag Ngayogyakarta wonten ing buku “Tata Cara Paes lan Pranatacara Gagrag Ngayogyakarta” anggitanipun Dwi Sunar Prasetyono;
2. tegesing nama tata upacara saha tata cara upacara penganten gagrag Ngayogyakarta wonten ing buku “Tata Cara Paes lan Pranatacara Gagrag Ngayogyakarta” anggitanipun Dwi Sunar Prasetyono;
3. makna saking nama tata upacara saha tata cara upacara penganten gagrag Ngayogyakarta wonten ing buku “Tata Cara Paes lan Pranatacara Gagrag Ngayogyakarta” anggitanipun Dwi Sunar Prasetyono.

D. Wosing Prekawis

Miturut dhasaring panaliten saha watesaning prekawis ing nginggil, wosing prekawis kados ing ngandhap menika:

1. kados pundi *proses linguistik* pandhapuking nama tata upacara saha tata cara upacara penganten gagrag Ngayogyakarta wonten ing buku “Tata Cara Paes lan Pranatacara Gagrag Ngayogyakarta” anggitanipun Dwi Sunar Prasetyono?
2. kados pundi tegesing nama tata upacara saha tata cara upacara penganten gagrag Ngayogyakarta wonten ing buku “Tata Cara Paes lan Pranatacara Gagrag Ngayogyakarta” anggitanipun Dwi Sunar Prasetyono?
3. kados pundi makna saking nama tata upacara saha tata cara upacara penganten gagrag Ngayogyakarta wonten ing buku “Tata Cara Paes lan Pranatacara Gagrag Ngayogyakarta” anggitanipun Dwi Sunar Prasetyono?

E. Ancasing Panaliten

Adhedhasar wosing prekawis ingkang sampun dipunandharaken, ancasing panaliten inggih menika:

1. ngandharaken *proses linguistik* pandhapuking nama tata upacara saha tata cara upacara penganten gagrag Ngayogyakarta wonten ing buku “Tata Cara Paes lan Pranatacara Gagrag Ngayogyakarta” anggitanipun Dwi Sunar Prasetyono;
2. ngandharaken tegesing nama tata upacara saha tata cara upacara penganten gagrag Ngayogyakarta wonten ing buku “Tata Cara Paes lan Pranatacara Gagrag Ngayogyakarta” anggitanipun Dwi Sunar Prasetyono;
3. ngandharaken makna saking nama tata upacara saha tata cara upacara penganten gagrag Ngayogyakarta wonten ing buku “Tata Cara Paes lan Pranatacara Gagrag Ngayogyakarta” anggitanipun Dwi Sunar Prasetyono.

F. Paedahing Panaliten

Asiling panaliten menika kaajab saged paring paedah tumrap pamaos saha panyerat. Paedahipun saged kaperang dados paedah *praktis* saha paedah *teoritis*.

1. Paedah *praktis*

Panaliten menika gadhah paedah kangge paring seserepan bab nama tata upacara saha tata cara wonten upacara penganten gagrag Ngayogyakarta saking wujud tembung utawi *proses linguistik* pandhapuking nama ingkang ngawrat teges saha gadhah makna.

2. Paedah *teoritis*

- a. kangge mangertosi *proses linguistik* pandhapuking nama tata upacara saha nama tata cara ingkang dipunginakaken wonten upacara penganten gagrag Ngayogyakarta
- b. saged nambah seserepan babagan teges saha makna ingkang kawrat wonten salebeting nama tata upacara saha nama tata cara upacara penganten gagrag Ngayogyakarta

G. Pangertosan

1. *Proses linguistik* pandhapuking nama inggih menika *proses* pandhapuking tembung adhedhasar *teori sintaksis* saha *teori morfologi*. *Proses linguistik* pandhapuking nama tata upacara saha nama tata cara upacara penganten gagrag Ngayogyakarta wonten ing buku "Tata Cara Paes lan Pranatacara Gagrag Ngayogyakarta" anggitanipun Dwi Sunar Prasetyono ingkang badhe dipunrembag. Anggenipun ngandharaken *proses linguistik* pandhapuking nama kasebat temtu gayut kaliyan teges saha maknanipun.
2. Upacara penganten gagrag Ngayogyakarta inggih menika upacara ingkang dipuntindakaken dening tiyang ingkang kagungan karsa mliginipun tiyang Jawi kangge ndhaupaken putra-putrinipun. Tata lampahing upacara penganten gagrag Ngayogyakarta gadhah pandom. Pandom kasebat ingkang nedahaken kados pundi *proses* reroncening upacara ingkang dipuntindakaken saha tata cara ingkang dipunginakaken wonten salebeting upacara penganten gagrag Ngayogyakarta. Pandom menika wonten ingkang kaserat ing buku utawi kalawarti. Buku utawi kalawarti ingkang ngrembag

babagan tata upacara saha tata cara upacara penganten gagrag Ngayogyakarta menika kathah sanget, saengga wonten ing panaliten menika netepaken kangge ngginakaken buku kanthi irah-irahan "*Tata Cara Paes lan Pranatacara Gagrag Ngayogyakarta*" anggitanipun Dwi Sunar Prasetyono minangka objek panaliten.

BAB II GEGARAN TEORI

A. *Sintaksis*

Tembung *sintaksis* mila bukanipun saking basa Yunani *sun* 'kanthi' saha *tattein* 'mapanaken'. Kanthi *etimologis*, *suntattein* tegesipun 'mapanaken tetembungan dados klompok tembung utawi ukara saha klompok-klompok tembung dados ukara'. Miturut Razak (1985: 8), *sintaksis* inggih menika ngelmu tata basa ingkang mliginipun ngrembag tataran ukara. Pamanggihipun Razak dipunsengkuyung kaliyan Wedhawati, dkk (2006: 29) ingkang ngandharaken bilih *sintaksis* inggih menika cabang ngelmu basa utawi *linguistik* ingkang ngrembag gegayutan antawisipun tembung wonten salebeting ukara. Pangertosan kasebat selaras kaliyan pamanggihipun Verhaar (2001: 11) bilih *sintaksis* inggih menika cabang ngelmu *linguistik* ingkang gayut tataran tembung wonten ing salebeting ukara. Adhedhasar pamanggih para ahli kasebat saged kadamel dudutan bilih *sintaksis* inggih menika cabang ngelmu basa ingkang gayut kaliyan tatanan tembung wonten ing salebeting ukara.

Pamanggih ingkang beda babagan pangertosan *sintaksis* dipunandharaken dening Tarigan (1993: 6), bilih *sintaksis* inggih menika salah satunggaling cabang tata basa ingkang ngrembag babagan *struktur-struktur* ukara, *klausa*, saha *frasa*. Wonten ing pamanggihipun Tarigan, *sintaksis* dipunandharaken minangka ngelmu ingkang ngrembag babagan ukara, *klausa*, saha *frasa*. Pamanggihipun Tarigan sami kaliyan pamanggihipun Suhardi. Suhardi (2008: 33) mratelakaken bilih *sintaksis* inggih menika cabang ngelmu basa ingkang ngrembag sarasilah *kontruksi sintaksis* ingkang awujud *frasa*, *klausa*,

saha ukara. Andharan saking Tarigan saha Suhardi menika nedahaken bilih *sintaksis* inggih menika cabang ngelmu ingkang ngrembag babagan *frasa*, *klausa*, saha ukara.

Pamanggih menika dipunjangkepi kaliyan pamanggihipun Ramlan. Miturut Ramlan (1987: 21), *sintaksis* inggih menika satunggaling cabang ngelmu basa ingkang ngandharaken sarasilah wacana, ukara, *klausa*, saha *frasa*. Adhedhasar pamanggih para ahli kasebat saged kadamel dudutan bilih *sintaksis* inggih menika cabang ngelmu basa ingkang ngrembag babagan wacana, ukara, *klausa*, saha *frasa*.

Satuan wacana kadadosan saking unsur-unsur ingkang awujud ukara, satuan ukara kadadosan saking unsur ingkang awujud *klausa*, satuan *klausa* kadadosan saking unsur ingkang awujud *frasa*, saha *frasa* kadadosan saking unsur-unsur ingkang awujud tembung. Tegesipun wujud *konkret* basa inggih menika tembung. Tataran tembung menika dados *satuan gramatikal* ingkang dipunsebat *frasa*. Reroncening *frasa* dados *satuan gramatikal* ingkang dipunsebat *klausa*. Gabungan maneka *klausa* menika dipunsebat ukara. Lajeng maneka reroncening ukara saged ndadosaken satunggal wacana.

Proses pandhapuking *frasa*, *klausa*, ukara, saha wacana menika dipunsebat kajian sintakis. Andharan menika nedahaken bilih objek kajian *sintaksis* inggih menika *frasa*, *klausa*, ukara, saha wacana. *Frasa* inggih menika gabungan kalih tembung utawi langkung ingkang gadhah sipat *nonpredikatif* (KBBI, 2008: 399). Pangertosan menika sami kaliyan pamanggihipun Suhardi (2008: 61) bilih *frasa* inggih menika satunggaling wujud *konstruksi sintaksis*

ingkang ngewrat kalih tembung utawi langkung saha boten gadhah sipat *predikatif*. Kekalih pangertosan babagan *frasa* menika ngandharaken bilih *frasa* inggih menika gabungan kalih tembung utawi langkung ingkang boten gadhah sipat *predikatif*.

Pamanggih sanes babagan pangertosan *frasa* dipunandharaken dening Chaer (2009: 120) bilih *frasa* inggih menika *satuan sintaksis* ingkang kasusun saking kalih tembung utawi langkung, ingkang wonten salebeting *klausa* minangka *fungsi sintaksis*. *Frasa* menika gadhah kalih sipat, (1) *frasa* inggih menika *satuan gramatik* ingkang kadadosan saking kalih tembung utawi langkung, (2) *frasa* inggih menika *satuan gramatik* ingkang boten nglangkungi watesanipun jejer, wasesa, lesan, jejangkep, saha katrangan (Ramlan, 1987: 152). Parera (2009: 54) paring watesan babagan pangertosan *frasa* inggih menika satunggaling *kontruksi* ingkang kadadosan saking kalih tembung utawi langkung, saged awujud *pola* dhasar tembung utawi boten. Dudutan saking pamanggih para ahli kasebat babagan pangertosan *frasa* inggih menika *satuan sintaksis* ingkang kadadosan saking gabungan kalih tembung utawi langkung ingkang boten nglangkungi watesanipun *fungsi* inggih menika jejer saha wasesa, saged awujud *pola* dhasar utawi boten.

Frasa menika gadhah kalih *unsur* inggih menika *inti* saha *atribut*. *Inti* inggih menika peranan ingkang utama dipunandharaken, dene *atribut* inggih menika peranan ingkang ngandharaken *inti*. Tuladhanipun kopi pait. Kopi pait menika kadadosan saking kalih tembung inggih menika tembung ‘kopi’ saha tembung ‘pait’. Kopi menika ingkang dados *inti*, dene pait minangka *atribut*.

Atribut wonten *frasa* menika saged dipungantos mawi tembung sanes, tuladhanipun ireng, susu, luwak, lan sanesipun. *Frasa* kasebat ugi ewah dados kopi ireng, kopi susu, utawi kopi luwak.

B. Morfologi

Ralibi (lumantar Mulyana, 2011: 1) ngandharaken kanthi *etimologis*, *morfologi* kadadosan saking basa Yunani inggih menika gabungan saking kalih tembung, *morphe* ‘wujud’ saha *logos* ‘ngelmu’. Adhedhasar andharan kasebat, kanthi *etimologis*, *morfologi* inggih menika ngelmu babagan wujud tembung. Pamanggihipun Ralibi menika dipunkiyataken dening Ramlan. Miturut Ramlan (1997: 23), *morfologi* inggih menika ngelmu ingkang nliti mila bikanipun wujuding tembung. Kekalihipun gadhah pamanggih ingkang sami ngengingi pangertosan *morfologi*, ananging wonten pamanggih sanes ingkang beda kaliyan pamanggih menika. Verhaar (1995: 52) ngandharaken bilih *morfologi* inggih menika salah satunggaling *bidang linguistik* ingkang nyinau babagan perangan-perangan tembung kanthi *gramatikal*.

Jumbuh kaliyan andharan ing inggil bilih *morfologi* inggih menika salah satunggaling *bidang linguistik* ingkang ngrembag babagan wujuding tembung. Wujuding tembung menika saged katingal saking *proses* pandhapuking tembung.

Morfologi inggih menika ngelmu ingkang nliti *satuan gramatik* kadosta *morfem* saha tembung. Tegeseipun *morfem* saha tembung minangka objek *morfologi*. Objek *morfologi* ingkang wonten ing tingkat paling alit inggih menika

morfem, dene ingkang wonten ing tingkat paling ageng dipunsebat tembung (Ramlan, 1997: 23).

1. *Morfem*

Miturut Tarigan (1985: 6), *morfem* inggih menika *satuan gramatika* ingkang paling alit, ingkang boten gadhah *satuan* sanes minangka unsuripun. Bab menika dipunsengkuyung kaliyan pamanggihipun Mulyana (2011: 7) ingkang ngandharaken bilih *morfem* inggih menika *satuan gramatik* paling alit ingkang gadhah pola tartamtu. Kekalih pamanggihi menika dipunkiyataken dening pamanggihipun Verhaar. Miturut Verhaar (2006: 97), *morfem* inggih menika *satuan minimal gramatikal*. Pamanggihipun para ahli kasebat gadhah andharan ingkang sami bilih *morfem* inggih menika *satuan gramatikal* ingkang paling alit.

Morfem kaperang dados kalih inggih menika *morfem bebas* saha *morfem terikat*.

a. *Morfem bebas*

Morfem bebas inggih menika *morfem* ingkang satuanipun *bebas* saha *mandiri*, tegeseipun *morfem* kasebat saged madeg piyambak tanpa dipunsukani wuwuhan (Mulyana, 2011: 9). *Morfem* ingkang saged madeg piyambak tegesipun *morfem* kasebat sampun gadhah teges piyambak tanpa dipunsukani wuwuhan. Pamanggihi menika dipunsengkuyung dening pamanggihipun ahli sanes. Miturut Verhaar (2006: 97), *morfem bebas* inggih menika wujud *bebas* ingkang saged madeg piyambak, boten mbetahaken wujud sanesipun ingkang kedah dipunraketaken saha saged dipunpilah saking wujud *bebas* sanesipun. *Morfem bebas* menika boten mbetahaken wujud sanes ingkang kedah dipunraketaken

amargi *morfem* kasebat sampun gadhah teges piyambak. Dudutan saking kekalih pamanggih para ahli babagan pangertosan *morfem bebas* inggih menika wujud *bebas* ingkang saged madeg piyambak tanpa dipunraketati utawi dipunsukani wuwuhan. *Morfem bebas* ugi saged dipunwastani tembung lingga.

Tuladhanipun tembung bleketepe. Bleketepe inggih menika nam-naman blarak kangge payon utawi aling-aling (Poerwadarminta, 1939: 49). Bleketepe kadamel saking anyaman blarak ingkang awujud *persegi* panjang. Panjangipun kirang langkung 1,5-2 meter. Bleketepe samangke dipunpasang wonten samadyaning gapura tarub sisih nginggil.

b. Morfem terikat

Miturut Verhaar (2006: 97), *morfem terikat* inggih menika *morfem* ingkang boten saged madeg piyambak. Tegesipun *morfem* menika kedah dipunraketaken kaliyan tembung sanes kados tembung lingga supados gadhah teges. Pamanggih menika dipunsengkuyung kaliyan pamanggihipun Mulyana. Miturut Mulyana (2011: 10), *morfem ikat* utawi *morfem terikat* inggih menika *satuan gramatik* ingkang boten gadhah kaprigelan kanthi *leksikal* kangge madeg piyambak dados wujud ingkang wetah. *Morfem* menika mbetahaken tembung sanes supados dados wujud ingkang wetah. Dados *morfem terikat* inggih menika *satuan gramatik* ingkang boten saged madeg piyambak menawi boten dipunraketati kaliyan tembung sanes. *Morfem terikat* menika kalebet wuwuhan.

Morfem terikat saged katingal saking tembung pondhongan. Pondhongan kadamel saking tembung lingga pondhong ingkang dipunsukani panambang {-an}. Pondhong tegesipun *panggawane* penganten putri dening

penganten kakung. Dene pondhongan inggih menika *digawa sarana dipondhong* (Poerwadarminta, 1939: 507). Upacara pondhongan namung dipuntindakaken wonten ing Keraton. Upacara pondhongan dipuntindakaken nalika drajatipun penganten kakung wonten ing sangandhapipun penganten putri. Penganten kakung dipunbiyantu kaliyan pangeran anggenipun mbopong penganten putri dumugi papan pahargyan.

2. Tembung

Tembung inggih menika *satuan bebas* ingkang alit piyambak, tegesipun saben *satuan bebas* dipunsebat tembung (Tarigan, 1985: 6). Pamanggihipun Tarigan beda kaliyan pamanggihi ingkang dipunandharaken dening Ramlan. Ramlan (1997: 33) ngandharaken bilih tembung inggih menika kalih jinis satuan, *satuan fonologik* saha *satuan gramatik*. Minangka *satuan fonologik*, bilih tembung kaperang saking satunggal wanda utawi langkung. Dene minangka *satuan gramatik*, tembung kaperang saking satunggal *morfem* utawi langkung. Pamanggihi sanesipun babagan tembung inggih menika *satuan wujud basa* ingkang kaperang saking satunggal *morfem* utawi langkung (Mulyana, 2011:8).

Mekaten ugi pamanggihipun Kridalaksana (1993: 98) ingkang ngandharaken bilih tembung inggih menika *satuan* basa ingkang saged madeg piyambak, kadadosan saking *morfem tunggal*. Jumbuh kaliyan andharan kasebat, tembung inggih menika *satuan gramatika* ingkang alit piyambak ingkang kadadosan saking satunggal *morfem* utawi langkung.

Tembung kaperang dados kalih inggih menika tembung *monomorfemis* saha tembung *polimorfemis*.

a. Tembung *monomorfemis*

Mono tegesipun satunggal. Miturut Verhaar (1995: 54), tembung *monomorfemis* (*monomorphemic word*) asalipun saking basa Yunani *monos* ‘piyambakan’. Adhedhasar andhahan kasebat, tembung *monomorfemis* inggih menika *satuan gramatik* ingkang kadadosan saking satunggal *morfem* kemawon (Kridalaksana, 1993: 140). Saking satunggal *morfem* menika sampun gadhah teges piyambak.

Tuladhanipun wonten ing upacara pasang tarub. Tarub kalebet tembung *monomorfemis* jalaran kadadosan saking satunggal *morfem bebas*. Tarub tegesipun payon kajang (Poerwadarminta, 1939: 594). Wujud tarub kados gapura. Gapura tarub menika dipunpasang wonten ing lawang mlebet ingkang hamengku gati. Tarub kadamel saking janur kuning ingkang dipunsuwir lajeng dipunpasang wonten ing sakiwa tengenipun tratag sarta lawang gapura.

b. Tembung *polimorfemis*

Tembung *poli* tegesipun kathah. Verhaar (1995: 54) ngandharaken bilih tembung *polimorfemis* (*polymorphemic word*) mula bukanipun saking basa Yunani *polys* ‘kathah’. Saking basa Yunani menika dados wonten pamanggih ingkang ngandharaken bilih *polimorfemis* inggih menika *satuan gramatik* ingkang kadadosan saking kathah *morfem* (Mulyana, 2011: 11).

Tembung *polimorfemis* katingal saking tembung ngerik. Pangrimbaging tembung ngerik saking tembung lingga *kerik* ingkang angsal

wuwuhan {N-}. Ngerik tegesipun nyukur sethithik (Poerwadarminta, 1939: 396). Ngerik menika nyukur wulu kalong utawi sinom, inggih menika rikma wonten ing palarapan sisih nginggil. Ngerik namung dipuntindakaken dhateng bakal penganten putri kemawon.

3. *Proses Morfologis*

Proses morfologi inggih menika satunggaling *proses* pandhapuking tembung saking wujud sanes minangka wujud dhasaripun (Ramlan, 1997: 51). *Proses morfologi* inggih menika *proses* nggabungaken *morfem-morfem* dados tembung.

Miturut Mulyana (2011: 13), *proses morfologi* kaperang dados tiga inggih menika *afiksasi*, *reduplikasi*, saha *komposisi*. *Proses morfologi* ingkang sami ugi dipunandharaken dening Ramlan. Ramlan (1997: 52) ngandharaken bilih *proses morfologi* kaperang dados tiga inggih menika *proses pembubuhan afiks*, *proses pengulangan*, saha *proses pemajemukan*.

a. *Proses pembubuhan afiks utawi afiksasi*

Proses pembubuhan afiks utawi *afiksasi* wonten basa Jawi dipunsebat *proses* paring wuwuhan. *Proses* paring wuwuhan utawi *afiksasi* inggih menika pandhapuking tembung mawi nyukani wuwuhan ater-ater, seselan, saha panambang dhateng tembung lingga (Poedjosoedarma, 1979: 6).

Proses afiksasi saged katingal saking tembung sungkeman. Sungkeman minangka *proses afiksasi* ingkang kadadosan saking *morfem bebas* {sungkem} ingkang dipunsukani panambang {-an}. Miturut Poerwadarminta (1939: 575), sungkem tegesipun bekti. Wonten ing upacara panggih gagrag

Ngayogyakarta, sungkeman dipunwiwiti saking penganten putri ingkang sungkem dhateng ramanipun, lajeng dipunsusul penganten kakung. Bibar dhateng ramanipun dipunlajengaken dhateng ibu. Sungkeman inggih menika sujud dhateng tiyang sepuh kekalih minangka tandha bekti saha nyuwun donga pangestu.

b. Proses pengulangan utawi reduplikasi

Proses pengulangan utawi reduplikasi inggih menika proses pengulangan satuan gramatik kanthi saperangan utawi sedayanipun mawi variasi fonem utawi boten. Tegesipun, proses reduplikasi inggih menika proses pandhapuking tembung kanthi cara ngambali wujud dhasaripun.

Tembung kacar-kucur kalebet *proses reduplikasi*. Ananging *proses reduplikasi* kasebat kanthi ewah-ewahan *fonem*. Kacar-kucur kadamel saking tembung lingga kucur. Tembung kucur ngalami ewah-ewahan *fonem* /u/ dados *fonem* /a/. Kucur tegesipun toya ingkang mancur (Poerwadarminta. 1939: 240). Ananging wonten upacara kacar-kucur ingkang mancur inggih menika pralambang bandha ingkang ngucur saking penganten kakung dhateng penganten putri. Pralambangipun bandha kadosta wiji woh-wohan, dlingo bengle, kembnag sritaman, saha arta receh.

c. Proses pemajemukan

Proses pemajemukan inggih menika proses nggabungaken kalih tembung dados satunggal tembung enggal. Tuladhanipun tembung dhahar walimah. Dhahar walimah kalebet tembung majemuk. Tembung menika kadamel saking kalih morfem bebas inggih menika morfem {dhahar} saha morfem

{walimah}. Dhahar tegesipun pangan (Poerwadarminta, 1939: 588). Dene walimah tegesipun kenduren paningkah sakbibaripun penganten pinanggih (Poerwadarminta, 1939: 654). Upacara dhahar walimah inggih menika penganten kakung damel kepelan sekul ingkang samangke badhe dipundhahar dening penganten putri kemawon, dene penganten kakung namung mirsani.

C. *Semantik*

Tembung *semantik* mila bukanipun saking basa Yunani *sema* (tembung aran) ingkang gadhah teges tandha utawi lambang. Tembung kriyanipun *semaino* ingkang tegesipun suka tandha utawi suka lambang. *Semantik* gayut kaliyan tandha-tandha wonten ing salebeting basa. Pamanggih menika dipunsengkuyung kaliyan pamanggihipun Chaer (1995: 2) ingkang ngandharaken bilih *semantik* inggih menika *bidang linguistik* ingkang ngrembag gegayutan antawisipun tandha-tandha *lingustik* kaliyan bab-bab ingkang dipuntandhani utawi *bidang lingustik* ingkang nyinau makna utawi teges wonten bab basa. Pamanggih ingkang sami ugi dipunandharaken dening ahli sanes babagan pangertosan *semantik*. Pateda (1989: 14) mratelakaken bilih *semantik* inggih menika *studi* babagan makna.

Pangertosan menika dipunkiyataken kaliyan pamanggihipun Gudai. Miturut Gudai (1989: 6), *semantik* inggih menika *telaah* babagan makna ingkang dipunginakaken dening sedaya *penutur* basa. Saking tigang pamanggih menika, saged dipunpendhet dudutan bilih *semantik* inggih menika *cabang* ngelmu *linguistik* ingkang ngrembag babagan makna utawi teges.

Miturut pangertosan babagan *semantik* kasebat, saged dipunmangertosi bilih makna minangka objek *semantik*. Andhahan menika dipunsengkuyung kaliyan pamanggihipun Pateda (1989: 15) ingkang ngandharaken bilih objek *semantik* inggih menika makna. Awit saking menika *semantik* dipunsebat teori makna jumbuh kaliyan ingkang dipunandharaken dening Verhaar. Miturut Verhaar (1988: 9), *semantik* inggih menika teori makna utawi teori teges, tegesipun cabang ngelmu *linguistik* ingkang ngrembag babagan makna utawi teges wonten salebeting basa. *Semantik* minangka cabang ngelmu *linguistik* ugi gadhah cabang ngelmu *semantik* piyambak.

Chaer (1995: 6-11) ngandharaken bilih jinising *semantik* kaperang dados sekawan, inggih menika.

1. *Semantik leksikal* inggih menika tataran basa ingkang objek kajiannipun *leksikon*. *Semantik leksikal* ningali makna ingkang wonten ing *leksem-leksem* basa. *Leksem* inggih menika *studi semantik* kangge nyebataken satuan basa ingkang gadhah makna. Makna ing *leksem* kasebat dpunwastani *makna leksikal*. *Makna leksikal* inggih menika makna ingkang gadhah sipat *leksikon*, *leksem*, utawi tembung (Chaer, 1995: 60).
2. *Semantik gramatikal* inggih menika tataran bab basa ingkang objek kajiannipun *makna gramatikal*. Miturut Chaer (1995: 62), *makna gramatikal* inggih menika makna ingkang kadadosan minangka asiling saking *proses gramatika* kadosta *proses afiksasi*, *proses reduplikasi*, saha *proses komposisi*.

3. *Semantik sintaktikal* inggih menika tataran bab basa ingkang objek kajiannipun gayut kaliyan *sintaksis*. *Sintaksis* inggih menika ngelmu ingkang gayut antawisipun tembung kaliyan tembung nalika damel satuan ingkang langkung ageng, inggih menika *frase*, *klausa*, saha ukara.
4. *Semantik maksud* inggih menika tataran bab basa ingkang gayut kaliyan lelewaning basa antawisipun *metafora*, *ironi*, *hiperbola*, *litotes*, saha sapanunggalanipun.

Pamanggih sanesipun babagan jinising *semantik* dipunandharaken dening Verhaar. Miturut Verhaar (2006: 385), *semantik* kaperang dados kalih inggih menika *semantik leksikal* saha *semantik gramatikal*. *Semantik leksikal* gayut kaliyan *makna leksikal*. *Makna leksikal* inggih menika *makna leksem* nalika *leksem* kasebat madeg piyambak. Tegesipun, *makna leksem* saged ewah menawi *leksem* kasebat wonten ing salebeting ukara (Pateda, 1989: 65). *Makna leksikal* saged dipunpangguhaken kanthi ningali kamus. *Semantik* salajengipun inggih menika *semantik gramatikal*. *Semantik gramatikal* utawi *makna gramatikal* inggih menika makna ingkang kadadosan saking panganggening *leksem* wonten salebeting ukara (Pateda, 1989: 58). *Makna gramatikal* saged dipuntingali saking *proses morfologi* ingkang kawrat wonten salebeting ukara.

Miturut Pateda (1989: 64), makna *leksikal* inggih menika makna ingkang rikala *leksem* menika madeg piyambak saha wonten ing sajroning ukara maknaipun kirang langkung sami. Pamanggihipun Pateda menika jumbuh kaliyan pamanggihipun Chaer (2009: 60) ingkang mratelakaken bilih makna *leksikal* inggih menika makna ingkang sajatosipun, tegesipun makna ingkang

jumbuh kaliyan paningalan, pramila menapa wontenipun, utawi makna ingkang wonten ing kamus. Kekalih pamanggih menika dipunsengkuyung dening Suwandi (2008: 68) ingkang ngandharaken makna *leksikal* inggih menika makna *leksem* rikala *leksem* kasebat madeg piyambak, sae wonten wujud dhasar utawi wujud *devirasi*, saha maknanipun kirang langkung kados wonten ing kamus. Dudutan saking pamanggih para ahli ngengingi pangertosan makna *leksikal* inggih menika makna *leksem* ingkang madeg piyambak, boten wonten ing salebeting *konteks*, saha saged dipunpanggiaken wonten kamus.

D. Upacara Penganten Gagrag Ngayogyakarta

Palakrama inggih menika satunggaling tumindak ingkang sipatipun sakral amargi ndadosaken kalih tiyang ingkang beda jinisipun mawi ikatan ingkang suci. Saben tiyang nindakaken palakrama menawi sampun pinanggih calon jatukramanipun supados pikantuk berkahing Gusti. Anggenipun nindakaken palakrama langkung sae menawi dipuntindakaken sepisan salamin ing gesang tiyang menika. Tumindak ing palakrama tansah dipunsaranani kanthi upacara. Saben papan panggenan wonten ing Indonesia gadhah tatanan, sandhang pangangge, saha upacara ing beda sarta gadhah kaluwihan saha kaendahan piyambak-piyambak.

Wonten ing tlatah Jawi, wonten kalih gagrag upacara penganten ingkang asring dipunginakaken inggih menika upacara penganten gagrag Ngayogyakarta saha upacara penganten gagrag Surakarta. Ingkang badhe dipunrembag wonten ing panaliten menika upacara penganten gagrag

Ngayogyakarta. Miturut Prasetyono (2003: 13), reroncening upacara penganten gagrag Ngayogyakarta inggih menika tarub, nyantri, siraman, ngerik, midadareni, ijab, saha panggih. Saben tata upacara menika gadhah reroncen piyambak-piyambak.

Kangge nyengkuyung anggenipun nindakaken tata upacara kasebat, dipunbetahaken tata cara saha sajen ingkang dipunginakaken wonten salebeting upacara. Tata cara menika gayut kaliyan piranti ingkang saged nyengkuyung lampahing tata upacara. Tuladhanipun wonten ing tata upacara tarub, tata cara ingkang dipunginakaken inggih menika tetuwuhan saha bleketepe. Tetuwuhan saha bleketepe menika samangke badhe dipunpasang wonten sangajengipun lawang gapura tiyang ingkang gadhah hajat.

Saderengipun tata cara tarub dipunpasang, kedah dipunsamektakaken sajen minangka jejangkeping tata upacara. Sajen upacara tarub inggih menika sanggan, tumpeng robyong, tumpeng gundhul, tumpeng megana, sega liwet, saha jajan pasar. Sajen menika mengku kajeng supados pikantuk kaslametan saha anggenipun nindakaken upacara penganten saged kalampahan kanthi lancar dumugi pungkasan. Sajen ingkang dipunginakaken wonten ing saben tata upacara wonten ingkang sami saha wonten ingkang beda. Sajen ingkang sami saged dipunpangguhaken wonten ing upacara siraman saha upacara ngerik. Sajen ing upacara siraman kaliyan upacara ngerik boten kathah bedanipun, saengga wonten ing upacara ngerik saged ngginakaken sajen ingkang dipunsamektakaken ing upacara siraman.

E. Panaliten ingkang Jumbuh

Panaliten ingkang jumbuh inggih menika panalitenipun Abi Dharma Bakti (2009) kanthi irah-irahan *Analisis Morfo-Semantis Nama Peralatan Dapur di Kabupaten Pemalang*. Panaliten menika kanthi *morfosemantik* ngandharaken *proses* pandhapuking nama piranti pawon mawi *morfologi*, dene mawi *semantik* awujud *makna leksikal* saha panganggening ingkang dipunpendhet saking objek panaliten inggih menika nama-nama piranti pawon wonten ing Kabupaten Pemalang.

Panaliten sanesipun ingkang jumbuh inggih menika panaliten saking Rifka Nilasari (2013) kanthi irah-irahan *Analisis Morfosemantis Nama-Nama Bangunan di Keraton Surakarta*. Panaliten menika ngandharaken gunggunging tembung pandhapuk nama-nama bangunan ingkang wonten salebeting Keraton Surakarta (*morfologi*) saha makna nama bangunan (*semantik*).

Saking kekalih panaliten ing nginggil wonten perangan ingkang sami kaliyan panaliten menika. Katingal saking jinising panaliten ingkang ngginakaken panaliten *deskriptif kualitatif*. Kajianipun ugi sami ngginakaken *analisis* bab basa kanthi *teori morfologi* saha *teori semantik*.

Kejawi wonten ingkang sami, ugi wonten bedanipun. Bedanipun saking objek ingkang dipunginakaken. Kekalih panaliten ing nginggil objekipun nama piranti pawon saha nama bangunan wonten ing Keraton Surakarta, dene panaliten menika upacara penganten gagrag Ngayogyakarta wonten ing buku “Tata Cara Paes lan Pranatacara Gagrag Ngayogyakarta” anggitanipun Dwi Sunar Prasetyono.

F. Nalaring Pikir

Panaliten menika kanthi irah-irahan *Proses Linguistik* saha Makna Nama Tata Upacara saha Tata Cara Upacara Penganten Gagrag Ngayogyakarta wonten ing buku “Tata Cara Paes lan Pranatacara Gagrag Ngayogyakarta” anggitanipun Dwi Sunar Prasetyono. Watesaning prekawisipun inggih menika babagan *proses linguistik* pandhapuking nama tata upacara saha tata cara ingkang dipunginakaken wonten ing upacara penganten gagrag Ngayogyakarta, tegesing nama tata upacara saha tata cara ingkang dipunginakaken wonten ing upacara penganten gagrag Ngayogyakarta, saha makna saking nama tata upacara saha tata cara upacara penganten gagrag Ngayogyakarta.

Tata upacara ngandharaken reroncening upacara wonten salebeting upacara penganten gagrag Ngayogyakarta ingkang dipunjangkepi kaliyan tata cara ingkang nyakup ubarampe saha sajen ingkang dipunginakaken wonten ing saben upacaranipun. *Proses linguistik* pandhapuking nama tata upacara saha tata cara dipuntliti saking *segi morfologi* saha *sintaksis* ingkang ngemu teges. Tegesing nama tata upacara saha tata cara menika dipunandharaken kaliyan *proses linguistik*. Makna saking nama tata upacara saha tata cara upacara penganten gagrag Ngayogyakarta dipunandharaken jumbuh kaliyan *teori semantik*. Maknanipun inggih menika makna *leksikal* saha makna ingkang gayut kaliyan pagesangan.

BAB III

CARA PANALITEN

A. Jinising Panaliten

Panaliten menika ngginakaken panaliten *deskriptif*. Miturut Sudaryanto (1988: 62), panaliten *deskriptif* inggih menika panaliten ingkang dipuntindakaken adhedhasar kasunyatanipun. Panaliten *deskriptif* dipuntindakaken kangge paring gambaran ingkang langkung cetha ngengingi satunggaling bab (Bambang Prasetyono dan Lina Miftahul Jannah, 2005: 42). Panaliten *deskriptif* wonten ing panaliten menika katindakaken kanthi ngandharaken *data* ingkang dipunpanggiaken saking upacara penganten gagrag Ngayogyakarta, mliginipun nama tata upacara saha ubarampe ingkang dipunginakaken wonten salebeting upacara. *Data* menika salajengipun dipunrembag bab *proses* pandhapuking nama saha makna *leksikal* saking nama tata upacara saha ubarampe upacara penganten gagrag Ngayogyakarta.

B. Data saha Sumber Data

Data panaliten inggih menika tetembungan ingkang ngandharaken nama tata upacara saha ubarampe upacara penganten gagrag Ngayogyakarta. Panaliten menika ngandharaken babagan *proses* pandhapuking nama saha makna *leksikal*.

Sumbering *data* panaliten menika buku Tata Cara Paes lan Pranatacara Gagrag Ngayogyakarta anggitanipun Dwi Sunar Prasetyono kathahipun 182 kaca ingkang ngginakaken basa Jawi ngoko. Buku menika kacithak taun 2003 dening penerbit Absolut. Buku menika dipunginakaken minangka sumbering *data* panaliten

amargi kawrat nama tata upacara saha ubarampe upacara penganten gagrag Ngayogyakarta ingkang baken kanthi jangkep.

C. Cara Ngempalaken *Data*

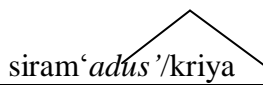
Cara ngempalaken *data* dipunwiwiti kanthi maos buku Tata Cara Paes lan Pranatacara Gagrag Ngayogyakarta kanthi premati. Nalika maos, panaliti nyukani tandha wonten ing tembung ingkang mujudaken nama-nama tata upacara saha ubarampe upacara penganten gagrag Ngayogyakarta. Nama-nama kasebat dipunpadosi *proses* pandhapuking. Sasampunipun manggihaken *proses* pandhapuking, lajeng saged mangertosi makna *leksikal* saking nama tata upacara saha ubarampe kasebat. *Proses* pandhapuking nama saha makna *leksikal* dipunserat wonten ing kertu *data*. Kertu *data* dipunginakaken kangge nggampilaken panaliti anggenipun ngempalaken saha mantha-mantha *data* ingkang sampun dipunpanggihaken.

D. Pirantining Panaliten

Wonten ing panaliten menika ingkang dados pirantining panaliten inggih menika panaliti piyambak ingkang dipunbiyantu kaliyan kertu *data*. Panaliti minangka pirantos utama wonten ing panaliten. Panaliti ingkang manggihaken *data* saha paring *persepsi* pangrimbaging *proses* pandhapuking nama kanthi *teori morfologi* ingkang salajengipun ngginakaken *teori semantik* kangge manggihaken makna *leksikal*. Wondene kertu *data* dipunginakaken kangge nyerat asiling maos

supados gampil anggenipun badhe ngrembag ingkang langkung mligi. Wujuding kertu *data* kados ing ngandhap menika.

Tabel 1. Tuladhanipun Kertu *Data* Nama Tata Upacara wonten ing Upacara Penganten Gagrag Ngayogyakarta

Sumber	21. 3. 6
<i>Data</i>	Tembung siraman asale saka tembung siram utawa adus kang mengku teges ngedusi calon manten kang dikantheni sedya utawa niat ngresiki awak supaya dadi resik lair batine.
Nama	tata upacara
<i>Proses</i> pandhapuking nama	<div style="text-align: center;"> siraman ‘upacara <i>ngedusi</i> penganten’/kriya siram ‘<i>adus</i>’/kriya -an </div>
Makna <i>leksikal</i>	Siraman inggih menika upacara ngedusi bakal penganten kekalih ingkang dipuntindakaken dening tiyang sepuh bakal penganten saha para pinisepuh supados resik lair saha batosipun.

Katrangan:

Sumber : sumbering *data* miturut kaca, pada, saha larik
Data : ukara ingkang kaserat wonten ing buku
Nama : kalebet tata upacara utawi ubarampe
Proses pandhapuking nama : *proses morfologi* saking tembung nama tata upacara saha tata cara ingkang ngemu teges
Makna *leksikal* : pangertosan saking nama tata upacara saha tata cara

E. Cara Nganalisis *Data*

Panaliten menika ngginakaken cara nganalisis *data* kanthi *deskriptif*.

Miturut Sudaryanto (1988: 62) cara *analisis deskriptif* inggih menika ngandharaken *data-data* ingkang dipunpanggihaken kanthi menapa wontenipun. Wondene cak-cakanipun cara nganalisis *deskriptif* ngginakaken kalih lelampahan.

1. Lelampahan ingkang sepisan inggih menika ingkang sampun dipuntindakaken kawiwitan saking maos buku Tata Cara Paes lan Pranatacara Gagrag Ngayogyakarta kanthi premati sinambi suka tandha wonten ing tembung ingkang mujudaken nama-nama tata upacara saha ubarampe upacara penganten gagrag Ngayogyakarta. Nama-nama kasebat dipunpadosi *proses* pandhapuking saha makna *leksikal*, lajeng dipunserat wonten ing kertu *data*.
2. Lelampahan salajengipun inggih menika kanthi *kategorisasi* saking kertu *data* ingkang sampun kalampahan. *Kategorisasi* inggih menika milah *data* adhedhasar *kategori* ingkang dipuntliti jumbuh kaliyan wosing prekawis. *Kategorisasi* wonten ing panaliten menika miturut wujudipun ingkang ngandharaken *proses linguistik* pandhapuking nama. Saking *proses linguistik* pandhapuking nama menika ugi dipunandharaken makna *leksikal*.

F. Validitas saha Reliabilitas Data

1. Validitas data

Panaliten menika ngginakaken *validitas semantik* kangge ngesahaken *data* wonten ing panaliten. *Validitas semantik* inggih menika cara ngandharaken *data* kanthi nggatosaken tegesipun. *Validitas* menika dipuntindakaken mawi ningali *data* ingkang awujud tetembungan.

Tuladhanipun tembung ngerik ingkang kadadosan saking tembung lingga *kerik* ingkang angsal wuwuhan {N-}. Ngerik tegesipun nyukur sethithik (Poerwadarminta, 1939: 396). Ngerik menika nyukur wulu kalong utawi sinom,

inggih menika rikma wonten ing palarapan sisih nginggil. Ngerik namung dipuntindakaken dhateng bakal penganten putri kemawon.

2. *Reliabilitas data*

Reliabilitas data wonten ing panaliten menika dipuntindakaken kanthi maos makaping-kaping babagan upacara penganten gagrag Ngayogyakarta. Bab ingkang dipunwaos inggih menika sedayanipun ingkang gayut kaliyan upacara penganten saking nama tata upacara saha tata cara ingkang dipunginakaken, *proses linguistik* pandhapuking nama, saha tegesing nama. Asil saking *pengamatan* menika saged mbiyantu anggenipun ngolah utawi nganalisis *data* miturut wosing prekawis ingkang sampun dipunandharaken.

Panaliti ugi kedah ngecek malih *data* ingkang dipunpanggihaken saha *dokumen-dokumen* ingkang gayut kaliyan panaliten supados *datanipun* ajeg. *Reliabilitas stabilitas* inggih menika asiling panaliten ingkang dipuntindakaken tetep ajeg utawi boten ewah ing wekdal ingkang beda. *Proses linguistik* saha makna nama tata upacara saha tata cara upacara penganten gagrag Ngayogyakarta wonten ing buku “Tata Cara Paes lan Pranatacara Gagrag Ngayogyakarta” anggitanipun Dwi Sunar Prasetyono dipunambali malih anggenipun maos saha mangertosi pangrimbagipun supados pikantuk *interpretasi* ingkang sami.

BAB IV

ASILING PANALITEN SAHA PIREMBAGAN

A. Asiling Panaliten

Panaliten menika ngandharaken nama tata upacara saha tata cara ingkang dipunginakaken wonten upacara penganten gagrag Ngayogyakarta kanthi ngginakaken *kajian sintaksis*, *kajian morfologi* saha *kajian semantik*. *Kajian sintaksis* ngandharaken *data* ingkang awujud *frasa*, menawi *kajian morfologi* ngandharaken *data* ingkang wujudipun tetembungan. Kanthi *kajian semantik*, nama tata upacara saha tata cara ingkang dipunginakaken wonten upacara penganten gagrag Ngayogyakarta dipuntegesi adhedhasar makna *leksikal* ingkang dipunpanggihaken saking *studi kamus* ingkang dipungayutaken kaliyan *konteks*. Makna saking tata upacara saha tata cara menika dipunandharaken miturut *konteks* ingkang kaserat wonten ing objek panaliten.

Data nama tata upacara saha tata cara ingkang dipunginakaken wonten upacara penganten gagrag Ngayogyakarta dipunpendhet saking buku kanthi irah-irahan “Tata Cara Paes lan Pranatacara Gagrag Ngayogyakarta” anggitanipun Dwi Sunar Prasetyono. *Data* ingkang dipunpanggihaken dipunpilah miturut wujudipun ingkang ngginakaken *kajian sintaksis* saha *kajian morfologi*, dene *kajian semantik* kangge manggihaken teges saha makna ingkang kawrat wonten salebeting nama kasebat. Asiling panaliten menika saged dipuntingali wonten ing tabel ngandhap menika.

Tabel 2. Wujud Satuan Lingual, Proses Linguistik Pandhapuking Nama Tata Upacara, Tegesing Nama Tata Upacara wonten Upacara Penganten Gagrag Ngayogyakarta, saha Makna.

N o	Wujud Satuan Lingual	Proses Linguistik Pandhapuking Nama Tata Upacara	Tegesing Nama Tata Upacara	Makna	Indikator
1	2	3	4	5	6
1.	tem- bung mono- mor- femis	tarub	Tarub inggih menika pasren saking janur ingkang dipunsuwir karakit mawi tetuwuhan ingkang dipunpasang wonten sakiwa tengenipun lawang gapura tiyang ingkang gadhah hajat.	Tarub menika jarwa dhosok saking nata saha murub ingkang gadhah teges bilih katresnan menika tansah tumata supados gesang tansah murub.	Tembung tarub tegese pasren saka janur kuning kang disuwiri lan dipasang ing kiwa-tengene tratag sarta ing lawang gapuraning omah utawa papan panggonan kang lagi nindakake kajatan mantu. (kaca 14) • tarub: - morfem bebas - Tata upacara ingkang kapisan.
		ijab	Ijab inggih menika ningkahan kanthi ngocapaken prajanjen antawisipun panganten kaliyan Gusti wonten sangajengipun pangulu ingkang sineksenan tiyang sepuh saha sanak kadang minangka pratandha sampun sah dados salaki rabi.	Kanthi dipuntindakaken upacara ijab ateges sampun sah dados salaki rabi miturut kukum agami saha kukum nagara.	Upacara ijab utawa akad nikah mujudake underane upacara ijab utawa ningkah, dene upacara liyane mung mujudake perangan saka urutan upacara ijab. (kaca 36) • ijab: - morfem bebas - Tata upacara kangge ngesahaken antawisipun

Tabel salajengipun

1	2	3	4	5	6
					tiyang kakung kaliyan tiyang estri ingkang gadhah raos tresna wonten sangajengipun pangulu.
		panggih	Upacara menika manggihakenpanggih inggih manika upacara manggihaken penganten kekalih sasampunipun sah dados salaki rabi kanthi ngginakaken upacara penganten gagrag Ngayogyakarta.	Upacara panggih gadhah ancas supados pikantuk <i>pengukuhan</i> kanthi adat bilih sampun kaiket ing ningkahan, kangge mbiyawarakaken kaliyan masarakat bilih sampun kalaksanan ningkahan, sarta supados pikantuk donga pangestu saking pinisepuh saha tamu ingkang rawuh.	Kang oleh kawigaten temenan ing upacara ijab adat Jawa (Ngayogyakarta) yaiku upacara panggih . (kaca 37) • panggih: - <i>morfem bebas</i> - Tata upacara kanthi manggihaken penganten kekalih sasampunipun ijab qabul.
2.	tem- bung polimor femis				
	tem- bung andahan				
	1) tem- bung andh ahan mwa ater- ater	nyantri └─┬─ {ny-} santri ' <i>batur lanang</i> ' /aran	Upacara nyantri dipuntindakaken dening bakal penganten kakung. Saderengipun ijab qobul, bakal penganten kakung dipunpasrahaken dhateng tiyang sepuh bakal penganten putri	Upacara nyantri minangka tandha bilih bakal penganten kekalih sampun sedya dipunpalakramakaken, mbiyantu anggenipun ngecek jejangkeping sarat pawiwahan, damel tentreming manah kulawarga bakal	Upacara nyantri kala-kala katalompen lan ora pati digatekake, jalaran lumrahe upacara ningkah iki kawigaten luwih akeh ing enggone calon manten wadon. (kaca 19)

Tabel salajengipun

1	2	3	4	5	6
			saperlu ngenger utawi kangge mangertosi kamantepanipun bakal penganten kakung anggenipun badhe mbangun bale wisma kaliyan bakal penganten putri.	penganten putri kangge nindakaken upacara salajengipun, saha kangge paring sangu dhateng bakal penganten kakung anggenipun nindakaken gesang bebrayatan.	<ul style="list-style-type: none"> • nyantri: - {N-}+santri - Tata upacara saderengipun upacara siraman ingkang dipuntindakaken dening penganten kakung kemawon.
		ngerik {ng-} kerik <i>'dicukur sethithik sarta dipacak resik'</i> /kriya	Ngerik inggih menika tata upacara ingkang dipuntindakaken dening penganten putri. Ngerik tegesipun nyukur sekedhik rikma ingkang tuwuh wonten saknjawining paesan, sakiwa tengenipun alis, wulu kalong wonten ing pipi, githok, saha sanginggilipun lathi supados katingal resik sedayanipun.	Upacara ngerik ngemu pamrih supados bakal penganten resik lair batosipun saha praupanipun katingal sumunar. Kanthi dipuntindakaken upacara ngerik, ugi ngemu kajeng ngicalaken watak mbocahi wonten salebeting dhiri bakal penganten putri.	Rerencan sabanjure saka upacara siraman yaiku upacara ngarik . (kaca 29) <ul style="list-style-type: none"> • ngerik: - {N-} + kerik - Tata upacara ingkang dipuntindakaken dening bakal penganten putri sasampunipun upacara siraman.
	2) tembung andha han mawa pnam bang	siraman siram {-an} <i>'adus'</i> /kriya	Siraman inggih menika upacara ngedusi bakal penganten kekalih ingkang dipuntindakaken dening tiyang sepuh bakal penganten saha para pinisepuh supados resik lair saha batosipun.	Ancas saking upacara siraman inggih menika kangge nyuwun berkah saha rahmatipun Gusti supados gangsar anggenipun nindakaken upacara ningkah, nyuceni kanthi jasmani saha rohani amargi bakal calon penganten kekalih badhe nindakaken ijab qabul,	Sadurunge upacara akad ningkah tumindak utawa kelakon, utawa sadina sadurunge panggih, ditindakake upacara siraman . (kaca 21) <ul style="list-style-type: none"> • siraman: - siram + {-an}

Nama tata upacara ingkang kalebet tembung *monomorfemis* wonten tarub, ijab, saha panggih. Nama tata upacara ingkang kalebet tembung andhahan mawa ater-ater wonten nyantri saha ngerik, tembung andhahan mawa panambang wonten siraman, saha tembung andhahan mawa wuwuhan sesarengan raket wonten midadareni. Wonten ing tabel sampun kaandharaken babagan *proses linguistik* pandhapuking nama tata upacara penganten gagrag Ngayogyakarta, tegesing nama, saha makna ingkang kawrat salebeting tata upacara kasebat. Babagan tata cara ingkang nyakup ubarampe saha sajen ingkang gayut kaliyan saben tata upacara kasebat dipundamel tabel piyambak supados langkung gampil anggenipun maos kados ing ngandhap menika.

Tabel 3. Wujud Satuan Lingual, Proses Linguistik Pandhapuking Nama Tata Cara ingkang Dipunginakaken wonten Upacara Penganten Gagrag Ngayogyakarta, Makna Leksikal, saha Panganggening wonten Tata Upacara Penganten.

No	Wujud Satuan Lingual	Proses Linguistik Pandhapuking Nama Tata Cara	Makna Leksikal	Panganggening	Indikator
1	2	3	4	5	6
1.	a.Tembung monomorfemis	bleketepe	Bleketepe kadamel saking nam-naman blarak awujud persegi panjang kirang langkung 1,5-2 meter.	Bleketepe dipunpasang wonten ing sakiwa tengenipun lawang gapura saha wonten ing sisih nginggilipun.	Sawise rampung banjur masang bleketepe kang digawe saka blarak papahan disigar dadi loro banjur dienam. (kaca 19) • bleketepe: - morfem bebas - tata cara upacara tarub

Tabel salajengipun

1	2	3	4	5	6
		banyu	Banyu kangge upacara siraman dipunpendhet saking pitung sumber ingkang kapilih. Banyu menika lajeng dipundadosaken satunggal wonten bokor, dipunwur-wuri kembang setaman saha dipuncemplungi kalih klapa ijem ingkang sampun dipuniket mawi sepetipun.	Banyu menika dipunginakaken kangge ngedusi bakal penganten kekalih nalika upacara siraman.	Banyu njupuk utawa amek saka sumber kang resik. (kaca 22) • banyu: - <i>morfem bebas</i> - tata cara upacara siraman
		mori	Mori inggih menika kain werni pethak.	Mori dipunginakaken kangge slemek lenggah saha kangge kemben bakal penganten nalika upacara siraman.	Mori selembat dianggo nalika upacara siraman lan jarik bathik kanggo slemek utawa lembaran sadurunge nganggo mori. (kaca 24) • mori: - <i>morfem bebas</i> - tata cara upacara siraman
		sabun	Sabun wujudipun kothak batangan ingkang ngandhut busa kangge reresik badan.	Sabun kangge ngresiki badan.	Sabun lan andhuk minangka kanggo ngresiki lan nggaringake awak. (kaca 24) • sabun: - <i>morfem bebas</i>

Tabel salajengipun

1	2	3	4	5	6
					- tata cara upacara siraman
		andhuk	Andhuk awujud kain ingkang saged nyerep toya.	Andhuk kangge nggaring-aken badan.	Sabun lan andhuk minangka kanggo ngresiki lan nggaringake awak. (kaca 24) • andhuk: - <i>morfem bebas</i> - tata cara upacara siraman
		kendhi	Kendhi inggih menika wadhah toya ingkang kadamel saking lemah (grabah) wonten cucuk saha gulunipun.	Kendhi dipunisi toya ingkang resik dipunginak-aken kangge mungkasi upacara siraman pralambang pecah pamor.	Kendhi iki diiseni banyu kang resik kang paedhahe kanggo mungkasi upacara siraman. (kaca 24) • kendhi: - <i>morfem bebas</i> - tata cara upacara siraman saha midadareni
		krambil	Krambil ingkang sepetipun sampun dipunicali.	Krambil minangka sajen siraman.	Rerangken sajen siraman nyakup krambil kang wis diilangi sepete siji. (kaca 25) • krambil: - <i>morfem bebas</i>

Tabel salajengipun

1	2	3	4	5	6
		jadah	Jadah inggih menika tetedhan ingkang kadamel saking ketan, dipunedang, lajeng dipuntetel.	Jadah minangka sajen siraman.	Rerangken sajen siraman nyakup jajan pasar, jadah , wajik. (kaca 25) • jadah: <i>morfem bebas</i>
		wajik	Wajik inggih menika tetedhan ingkang kadamel saking ketan ingkang dipuntambah gendhis jawi.	Wajik minangka sajen siraman.	Rerangken sajen siraman nyakup jajan pasar, jadah, wajik . (kaca 25) • wajik: <i>- morfem bebas</i>
		ratus	Ratus inggih menika campuran ingkang kayu cendhana lsp, kangge dedupa utawi ngukub supados arum.	Ratus menika dipunobong wonten ing padupan saperlu kangge nggaringaken rikmanipun bakal penganten putri saha saged ndadosaken arum.	Ubarampe kang mligi kudu dicawisake ing upacara ngerik yaiku padupan lan ratus , jarik truntum, gondhel (peso panyukur), pangilon kang tutupan, andhuk, mangkok isi banyu, lan jungkat. (kaca 30) • ratus: <i>- morfem bebas</i> <i>- ubarampe upacara ngerik</i>
		gondhel	Gondhel inggih menika bangsa peso ingkang saged dipunlipat kangge nyukur.	Gondhel dipunginakaken kangge nyukur wulu kalong saha rikmanipun	Ubarampe kang mligi kudu dicawisake ing upacara ngerik yaiku padupan lan ratus, jarik

Tabel salajengipun

1	2	3	4	5	6
				bakal penganten putri.	truntum, gon- dhel , pangilon kang tutupan, andhuk, mangkok isi ba- nyu, lan jungkat. (kaca 30) • gondhel: - <i>morfem bebas</i> - ubarampe ngerik
		jungkat	Jungkat inggih menika pirantos kangge natasaken saha ngelus rikma.	Jungkat kangge ngelus rikmanipun bakal peng- anten putri sasampun- ipun dipun- garingaken. Rikma dipun- jungkati ma- wingking saha dipun- tangsul saperlu dipungelung kondhe.	Tata cara kang mligi kudu dicawisake ing upacara ngerik yaiku padupan lan ratus, jarik truntum, gon- dhel (peso pa- nyukur), pa- ngilon kang tutupan, andhuk, mangkok isi ba- nyu, lan jungkat . (kaca 30) • jungkat: - <i>morfem bebas</i> - tata cara upacara ngerik
		mangkok	Mangkok awujud cawan cekung.	Mangkok dipunisi toya kangge papan rikma ingkang dipuncukur.	Tata cara kang mligi kudu dicawisake ing upacara ngerik yaiku padupan lan ratus, jarik truntum, gondhel (peso panyukur),

Tabel salajengipun

1	2	3	4	5	6
					<p>pangilon kang tutupan, andhuk, mangkok isi banyu, lan jungkat. (kaca 30)</p> <ul style="list-style-type: none"> • mangkok: <ul style="list-style-type: none"> - <i>morfem bebas</i> - tata cara ngerik
		klemuk	Klemuk inggih menika wadhah ingkang kadamel saking grabah wujudipun kados empluk.	Klemuk kangge wadhah bumbon, empon-empon, saha wiji-wijinan.	<p>Klemuk loro diiseni bumbon maneka warna, empon-empon, wiji-wijinan lan ditutupi nganggo jarik bango tulak rong lembar. (kaca 34)</p> <ul style="list-style-type: none"> • klemuk: <ul style="list-style-type: none"> - <i>morfem bebas</i> - tata cara upacara midadareni
		ukub	Ukub inggih menika wewangen ingkang dumadi saking irisan pandhan wangi, parutan kencur, laoss, jeruk pecel, sereh, saha kembang mawar.	Ukub dipun-wadhahi baki lajeng dipun-papanaken sangandhapipun paturon saperlu paring arum wangi.	<p>Ing kamar manten diwenehi ukub yaiku wangi-wanginan kang dumadi saka irisan pandhan wangi, kencur parutan, laoss, jeruk pecel, sere lan kembang mawar. (kaca 35)</p> <ul style="list-style-type: none"> • ukub: <ul style="list-style-type: none"> - <i>morfem bebas</i>

Tabel salajengipun

1	2	3	4	5	6
					- tata cara upacara midadareni
		ingkung	Inkung inggih menika ayan wetahan dipuntangsuli gulu saha sikilipun dipunolah nggangge santen.	Inkung minangka sajen upacara midadareni.	Sajen komplit utawa pepak kang dumadi saka sega gurih, ingkung loro. (kaca 35) • ingkung: - <i>morfem bebas</i>
		teh	Teh inggih menika olahan ron teh minangka jinising unjukan.	Teh minangka sajen upacara midadareni.	Kembang telon, teh lan kopi pait, rujak degan, clupak. (kaca 35) • teh: - <i>morfem bebas</i>
		clupak	Clupak inggih menika senthir utawi wadhah saking grabah awujud piala kanthi sumbu kapas saha ngginakaken lenga klapa.	Clupak minangka sajen upacara midadareni saha upacara siraman	Kembang telon, teh lan kopi pait, rujak degan, clupak . (kaca 35) • clupak: - <i>morfem bebas</i>
		roti	Roti inggih menika tetedhan ingkang kadamel saking gandum.	Roti minangka sajen upacara midadareni	Gedhang raja sa-tangkep, kem-bang setaman, degan loro, jadah dibakar, roti , lan srutu. (kaca 35) • roti: - <i>morfem bebas</i>
		srutu	Srutu inggih menika rokok ingkang kadamel saking	Srutu minangka sajen upacara midadareni.	Gedhang raja sa-tangkep, kem-bang setaman, degan loro,

Tabel salajengipun

1	2	3	4	5	6
			linthingan ron tembako.		jadah dibakar, roti, lan srutu . (kaca 35) • srutu: - <i>morfem bebas</i>
		kinang	Kinang inggih menika suruh. Suruh ingkang dipuntangsuli lawe, cacahipun lintingan suruh menika pitu.	Kinang kangge tata cara balangan gantal antawisipun penganten kekalih.	Kinang ditaleni bolah putih, cacah pitung kenyehe. (kaca 38) • kinang: - <i>morfem bebas</i> - tata cara upacara panggih
		bokor	Bokor inggih menika wadhah cemung ngginakaken sikilan. Biasanipun kadamel saking kuningan.	Bokor dipunisi toya resik lajeng dipunwur-wuri kembang setaman kangge mijiki suku-nipun penganten kakung nalika adicara ranupada. Bokor ugi dipunginakaken minangka wadhah toya kangge upacara siraman.	Bokor isi banyu kang resik diwur-wuri kembang sritaman, lan gayung utawa siwur. (kaca 38) • bokor: - <i>morfem bebas</i> - tata cara upacara siraman saha panggih
		siwur	Siwur awujud cidhuk ingkang dipungarani.	Siwur dipunginakaken kangge nyidhuk toya saking bokor saperlu nyu-	Bokor isi banyu kang resik diwur-wuri kembang setaman, lan gayung utawa

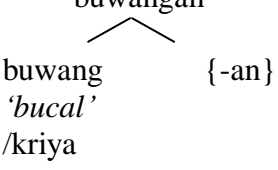
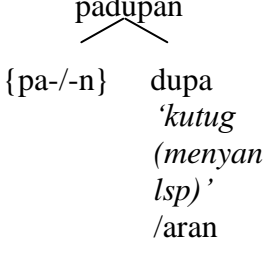
Tabel salajengipun

1	2	3	4	5	6
				ceni suku-nipun peng-anten kakung saha kangge ngedusi bakal penganten nalika upacara siraman.	siwur. (kaca 38) • siwur: - <i>morfem bebas</i> - tata cara upacara siraman saha upacara panggih
		endhog	Endhog ingkang dipunginakaken inggih menika tigan ayam kampung.	Endhog minangka uba-rampe wiji dadi menika dipundumukaken wonten palarapanipun penganten kekalih lajeng dipunpecah wonten ing ranupada.	Endhog pitik kampung siji kang dicemplungake bokor. (kaca 38) • endhog: - <i>morfem bebas</i> - tata cara upacara panggih
		wiji	Wiji ingkang dipunginakaken kados kacang, dhele, jagung, saha pantun.	Wiji minangka uba-rampe adicara kacarkucur dipunlebetaken mori ingkang samangke dipunsuntak wonten pangkonipun penganten putri.	Tata cara kacarkucur dumadi saka maneka warna wiji utawa isi wohwohan. (kaca 38) • wiji: - <i>morfem bebas</i> - tata cara upacara panggih
		piring	Piring awujud cawan.	Piring kangge wadhah sekul ingkang dipungolong dening penganten	Kanggo upacara dhahar walimah yaiku piring . (kaca 38) • piring: - <i>morfem bebas</i>

Tabel salajengipun

1	2	3	4	5	6
				kakung ingkang badhe dipundhahar dening penganten putri.	- tata cara upacara panggih
		cangkir	Cangkir inggih menika wadhah unjukan.	Cangkir minangka uba-rampe adicara ngunjuk toya wening dipunginakaken wadhah unjukan kangge ngunjuk sesarengan antawisipun penganten kekalih.	Teh legi rong cangkir . (kaca 38) • cangkir: - <i>morfem bebas</i> - tata cara upacara panggih
	a. Tembung polimorfemis				
	1) Tembung andhahan				
	a) Tembung andhahan mawa panambang	<p>sanggan</p> <p>sangga { -n }</p> <p><i>'ditumpang-ake ing tangan (piring, pincuk, lsp)'</i></p> <p>/kriya</p>	Sanggan kadamel saking pisang raja setangkep, kembang telon, injet, suruh, gambir, saha lawe.	Sanggan minangka sajen upacara tarub, tata cara upacara ijab, saha tata cara upacara panggih.	Sanggan sing kadadeyan saka gedhang raja satangkep, kembang telon kang dumadi saka kembang kenanga, mlati saha kanthil,

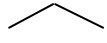
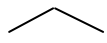
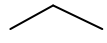
Tabel salajengipun

1	2	3	4	5	6
					injet utawa apu, suruh, gambir, lan lawe. (kaca 15) • sanggan: - sangga + {-n}
		buwangan buwang 'bucal' /kriya	Sajen buwangan awujud ancak alit saking papah gedhang minangka wadhahipun lajeng dipunisi tumpeng alit maneka warni, dipunwuwuhi irisan woh-wohan, gecok wentah, arta receh, srutu, saha kembang telon.	Sajen buwangan dipunsukaken papan-papan tartamtu kados sumur, prapatan, pratelon, kreteg, saha papan ingkang wingit.	Kajaba sajensajen kasebut mau, isih ana sajen liya, yaiku sajen buwangan utawa bucalan. (kaca 17) • buwangan: - buwang+ {-an} - sajen upacara tarub
	b) Tembung andhahan mawa wuwuhan bebarengan raket	padupan {pa-/-n} dupa 'kutug (menyan lsp)' /aran	Padupan inggih menika papan kangge ngobong dupa. Wujudipun kados bokor alit ingkang salebetipun dipunsukani ratus ingkang dipunobong.	Kebul saking padupan kasebat dipunginakaken kangge nggaringaken rikmanipun bakal penganten putri saha saged paring arum.	Ubarampe kang mligi kudu dicawisake ing upacara ngerik yaiku padupan lan ratus, jarik truntum, gondhel (peso panyukur), mangkok isi banyu, lan jungkat. (kaca 30) • padupan: - {pa-}+ dupa+ {-n} - tata cara upacara ngerik

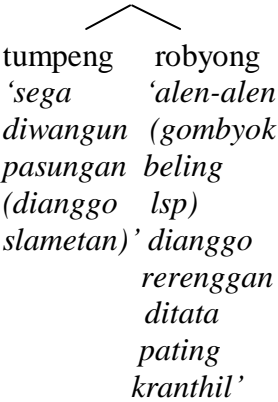
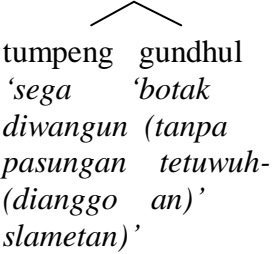
Tabel salajengipun

1	2	3	4	5	6
		<p>pangilon</p> <p>{pa-/-n} ngilo</p> <p><i>'nonton wujude ing pangilon'</i></p> <p>/kriya</p>	Pangilon inggih menika kaca kangge ngilo.	Pangilon dipunginakaken kangge ngilo.	<p>Tata cara kang mligi kudu dicawisake ing upacara ngerik yaiku padupan lan ratus, jarik truntum, gondhel (peso panyukur), pangilon kang tutupan, andhuk, mangkok isi banyu, lan jungkat. (kaca 30)</p> <p>• pangilon:</p> <ul style="list-style-type: none"> - {pa-}+ngilo+{-n} - tata cara upacara ngerik
	2) Tembung rangkep	<p>tetuwuhan</p> <p>tetuwuh {-an}</p> <p> </p> <p>tuwuh</p> <p><i>'thukul, mundhak gedhe'</i></p> <p>/kriya</p>	Tetuwuhan ingkang dipunginakaken inggih menika pisang raja kalih tundhun, klapa gadhing kalih janjang, pantun wulen kallih unting, tebu wulung kalih uwit, ron ringan, saha dhadhap srep.	Tetuwuhan menika dipundadosaken satunggal lajeng dipunperang dados kalih ingkang samangke dipunpasang wonten ing sakiwa tengenipun lawang gapura ingkang hamengku gati.	<p>Tata cara kang dibutuhake mligi ron-ron tetuwuhan. (kaca 14)</p> <p>• tetuwuhan:</p> <ul style="list-style-type: none"> - tuwuh → tetuwuh+{-an} - tata cara upacara tarub

Tabel salajengipun

1	2	3	4	5	6
		empluk-empluk empluk empluk <i>'wadhah sing di-gawe lemah wane ngune kaya kendhil cilik'</i> /aran	Empluk inggih menika wadhah ingkang kadamel saking lemah (grabah) awujud kados kendhil alit.	Empluk-empluk dipunisi bumbu pawon komplit minangka sajen siraman	Rerangken sajen siraman nyakup empluk-empluk diisebi bumbu pawon komplit. (kaca 25) • empluk-empluk: - empluk+empluk
		woh-wohan woh-woh {-an} woh <i>'pentil kang wis tuwa'</i> /aran	Woh-wohan kados pala gumantung utawi kirna, pala kependhem, saha pala kasimpar.	Woh-wohan minangka sajen siraman.	Rerangken sajen siraman nyakup woh-wohan (pala gumantung utawa kirna, pala kependhem digodhog, lan pala kasimpar). (kaca 25) • woh-wohan: - woh → woh-woh + {-an}
	3) Tembung cambo-ran	kembar mayang kembar mayang <i>'padha rupa' 'kembang jambe'</i>	Kembar mayang kadamel saking janur dipunwangun kados dene kranjang ingkang dipunisi geronan utawi tetuwuhan kados ron ringan, dhadhap sreng, dlingo bangle, saha ron krotan. Papan kangge nancepaken menika saking debog pisang. Kejawi	Kembar mayang dipunginakaken nalika upacara midadareni kangge tebus kembar mayang. Wonten upacara panggih kembar mayang dipunginakaken kangge kepyok	Kembar mayang sarakit (sajodho) lan degan uga loro. (kaca 34) • kembar mayang: - kembar+mayang tata cara upacara midadareni saha upacara panggih

Tabel salajengipun

1	2	3	4	5	6
			tetuwuhan, rerenggan kembar mayang sanesipun awujud keris- kerisan, gunung- gunungan, pecut- pecutan, payung- payungan, manuk-manukan, saha walang- walangan ingkang sedayanipun kadamel saking janur.	kembar mayang.	
2.	Frasa	tumpeng robyong 	Tumpeng ro- byong inggih me- nika sekul ing- kang dipundamel kados kukusan, dipunancepi lombok palang, tigan, trasi, saha brambang wentah ingkang dipun- sukani rerenggan dipunata pating kranthil kadosta gudhangan saha lawuh kados tempe, ulam, saha iwak.	Tumpeng robyong minangka sajen upacara tarub saha upacara siraman.	Tumpeng ro- byong yaiku tumpeng sing ditancepi jang- anan. Pucuking tumpeng ditan- cepi lombok palang (digawe rubuh lan ngadeg), endhog godhog, lan brambang men- tah. (kaca 15) • tumpeng robyong: - tumpeng+ robyong
		tumpeng gundhul 	Tumpeng gun- dhul inggih me- nika sekul ing- kang dipundamel gilig, sakubengipun tumpeng dipunpasreni	Tumpeng gundhul minangka sajen upacara tarub saha upacara siraman.	Tumpeng gun- dhul diwadhahi tampah, sak- ubenge tumpeng dipasreni mane- ka warna jajan pasar lan jenang- jenang werna

Tabel salajengipun

1	2	3	4	5	6
			maneka warni jajan pasar saha jenang-jenang warni pitu.		pitu. (kaca 15) • tumpeng gundhul: - tumpeng+ gundhul
		<p>tumpeng megana</p> <p>tumpeng megana</p> <p><i>'sega diwangun pasungan (dianggo slametan)'</i></p>	Tumpeng megana inggih menika sekul ingkang wujudipun gilig alit-alit ingkang dipunjangkepi lawuh ingkang pedhes.	Tumpeng megana minangka sajen upacara tarub.	<p>Tumpeng megana, tumpeng dikupeng lawuhan lan janganan sing kabeh-kabeh sarwa pedhes. Ana kobis, kangkung, kacang janganan, buncis, lan sapanunggalane. (kaca 15) • tumpeng megana: - tumpeng+ megana</p>
		<p>sega liwet</p> <p>sega liwet</p> <p><i>'beras 'nggodhog sing wis beras ing mateng' kendhi supaya dadi beras'</i></p>	Sega liwet kanthi lawuh srundeng, sekul ambeng, se- kul kebuli, sekul punar, saha golong lulut sajodho ingkang dipunpapanaken wonten satunggal tampah.	Sega liwet minangka sajen upacara tarub.	<p>Sega liwet kanthi lawuh srundeng, sega ambeng, sega kebuli, sega punar, golong lulut sajodho dipapanake ing dhuwur endhog dadar lan ditutupi endhog dadar uga. (kaca 15) • sega liwet: - sega+liwet</p>

Tabel salajengipun

1	2	3	4	5	6
		<p>jajan pasar</p> <p> </p> <p> <i>'tetedhan kang diedol'</i> <i>'papan kang dianggo dol tinuku barang-barang'</i> </p>	<p>Jajan pasar awujud woh-wohan kados pala kependhem, pala kesampar, saha pala gumantung, maneka warni jajanan tradhisional kados jadah bakar, rujak degan, tempe kripi, kopi pait, teh pait, saha rokok.</p>	<p>Jajan pasar minangka sajen upacara tarub.</p>	<p>Jajan pasar sing kanggo ngompliti sajen iki dumadi saka woh-wohan saka pala gumantung, pala kependhem, lan pala kesimpar. (kaca 16)</p> <ul style="list-style-type: none"> • jajan pasar: <ul style="list-style-type: none"> - jajan+pasar
		<p>janur kuning</p> <p> </p> <p> <i>'blarak enom'</i> <i>'warna kaya dene warnaning kunir'</i> </p>	<p>Janur kuning inggih menika blarak enom ingkang wernipun kuning.</p>	<p>Janur kuning dipunginakaken kangge pasren tarub saha tata cara damel kembar mayang.</p>	<p>Rerangken tarub kajaba janur kuning lan sajen sajen, isih ana maneh tanem tuwuh komplit. (kaca 17)</p> <ul style="list-style-type: none"> • janur kuning: <ul style="list-style-type: none"> - janur+kuning - tata cara upacara tarub
		<p>gedhang raja</p> <p> </p> <p> <i>'wit sarta wohe jenenge warna-warna'</i> <i>'kanggo araning gedhang warna-warna'</i> </p>	<p>Gedhang raja kalih tundhun ingkang sampun tuwa, taksih sauwitipun saha ronipun sawetawis.</p>	<p>Gedhang raja dipunpasang wonten ing sakiwa tengenipun lawang gapura dados satunggal kaliyan tata cara tarub sanesipun.</p>	<p>Rerangken tarub tata carane gedhang raja rong tundhun sing wis tuwa isih sauwit lan rone sawetara. (kaca 17)</p> <ul style="list-style-type: none"> • gedhang raja: <ul style="list-style-type: none"> - gedhang+raja - tata cara upacara tarub saha sajen upacara midadareni

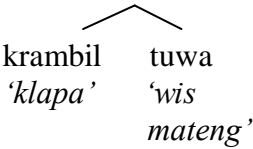
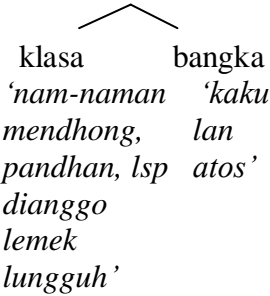
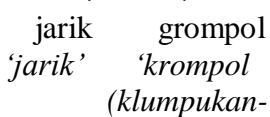
Tabel salajengipun

		<p>krambil gadhing</p> <p>└──┬──</p> <p>krambil gadhing</p> <p><i>'witsarta 'pring lan</i> <i>wohe krambil</i> <i>dianggo sing</i> <i>olahan kulite</i> <i>warna- kuning'</i> <i>warna'</i></p>	Krambil gadhing inggih menika klapa ingkang wernipun jene saha ukuranipun alit.	Krambil gadhing dipun- ginakaken minangka tetuwuhan kangge tarub.	<p>Krambil gadhing rong jan- jang. (kaca 17)</p> <p>• krambil gadhing: - krambil+ gadhing - tata cara upacara tarub</p>
		<p>pari wulen</p> <p>└──┬──</p> <p>pari wulen</p> <p><i>'tetuwuh- 'dhompol-</i> <i>an kang aning</i> <i>pari wohe</i> <i>ditutu sagagang'</i> <i>dadi</i> <i>beras'</i></p>	Pari wulen inggih menika pantun ingkang sakdhompol sagagangipun.	Pari wulen dipunpasang wonten ing sakiwa teng- enipun la- wang gapura, dados satung- gal kaliyan tata cara tarub sanesipun.	<p>Pari wulen rong unting. (kaca 17)</p> <p>• pari wulen: - pari+wulen - tata cara upacara tarub</p>
		<p>kembang setaman</p> <p>└──┬──</p> <p>kembang setaman</p> <p><i>'bebakaling</i> <i>woh lumrahe</i> <i>mawa lembar-</i> <i>an, sungut</i> <i>sari, bakal</i> <i>woh, sarta</i> <i>endah</i> <i>warnane'</i></p>	Kembang setaman dumadi saking mawar, mlati, kanthil, saha kenanga.	Kembang se- taman dipun- ginakaken kangge sebaran wonten ing toya kangge upacara siraman saha toya kangge adicara ranupada.	<p>Kembang se- taman iki du- madi saka ma- war, mlati, kan- thil, lan kenanga kang sinebar ing banyu kang ba- kal kanggo sira- man supaya dadi arum utawa wangi. (kaca 23)</p> <p>• kembang setaman: - kembang+ setaman - tata cara siraman saha panggih, sarta sajen upacara midadareni</p>

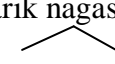
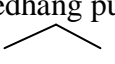
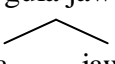
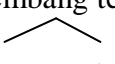
Tabel salajengipun

1	2	3	4	5	6
		<p>konyoh mancawarna</p> <p>└─┬─┘</p> <p>konyoh mancawarna 'boreh' └─┬─┘</p> <p>manca warna</p> <p>└─┬─┘</p> <p>{N-} panca 'lima'</p>	<p>Konyoh manca- warna kadamel saking tepung be- ras saha kencur ingkang dipun- sukani warna cacah gangsal inggih menika abrit, jene, ijem, biru, saha pethak.</p>	<p>Konyoh mancawarna minangka lulur utawi sabun nalika upacara siraman.</p>	<p>Konyoh mancawarna. (kaca 23)</p> <ul style="list-style-type: none"> • konyoh mancawarna: - konyoh+ mancawarna - tata cara upacara siraman
		<p>landha merang</p> <p>└─┬─┘</p> <p>landha merang 'banyu- 'gagang- ning awu' ing pari'</p>	<p>Landha merang inggih menika awu gagang pantun (merang) ingkang dipunkungkum toya.</p>	<p>Landha me- rang dipun- ginakaken minangka shampo.</p>	<p>Landha me- rang minangka kaya dene sham- po. (kaca 23)</p> <ul style="list-style-type: none"> • landha merang: - landha+ merang - tata cara upacara siraman
		<p>santen kanil</p> <p>└─┬─┘</p> <p>santen kanil 'banyu 'santen peresan kang krambil' kenthel'</p>	<p>Santen kanil inggih menika toya peresan parutan klapa ingkang kenthel.</p>	<p>Santen kanil kangge ngirengaken rikma.</p>	<p>Santen kanil minangka kang- go ngirengake rambut.(kaca 23)</p> <ul style="list-style-type: none"> • santen kanil: - santen+kanil - tata cara upacara siraman
		<p>banyu asem</p> <p>└─┬─┘</p> <p>banyu asem 'barang 'wit sarta cuwer wohe sing metu rasane saka tuk' kecut'</p>	<p>Banyu asem kadamel saking asem ingkang dipunsukani toya.</p>	<p>Banyu asem kangge <i>conditioner.</i></p>	<p>Banyu asem minangka kang- go kondhisioner. (kaca 23)</p> <ul style="list-style-type: none"> • banyu asem: - banyu+asem - tata cara upacara siraman

Tabel salajengipun

1	2	3	4	5	6
		krambil tuwa krambil tuwa <i>'kapa' 'wis mateng'</i>	Krambil tuwa ingkang ijem cacahipun kalih ingkang dipuntangsul dados satunggal ngginakaken sepetipun.	Krambil tuwa dipuncemplu ngaken won- ten ing toya ingkang di- punwur-wuri kembang se- taman kangge siraman bakal penganten.	Krambil tuwa tabonan cacah loro. (kaca 23) • krambil tuwa: - krambil+tuwa - tata cara upacara siraman
		klasa bangka klasa bangka <i>'nam-naman mendhong, dianggo lemek lungguh' 'kaku lan atos'</i>	Klasa bangka inggih menika klasa utawi slemek lenggah ingkang kadamel saking anyaman ron pandhan saha ukuranipun kirang langkung satunggal meter.	Klasa bangka kangge mbuntel ma- neka ron ka- dos ron alang alang, apa- apa, awar- awar, turi, kluwih, saha dlingo bengle minangka slemek leng- gah nalika siraman saha kangge wadhah wiji ingkang dipunsuntak dening penganten kakung wonten pang- konanipun penganten putri.	Slemek lungguh kanggo slemek lungguh calon manten sajroning upacara siraman awujud klasa bangka . (kaca 24) • klasa bangka: - klasa+bangka - tata cara upacara siraman saha adicara tanpa kaya.
		jarik grompol jarik grompol <i>'jarik' 'krompol (klumpukan-)'</i>	Jarik grompol inggih menika jarik kanthi motif grompolan alit- alit.	Jarik grompol dipunginak- aken tapih.	Jarik warna loro yaiku grompol lan nagasari. (kaca 24)

Tabel salajengipun

1	2	3	4	5	6
		<i>ing barang cilik-cilik)</i>			<ul style="list-style-type: none"> • jarik grompol: <ul style="list-style-type: none"> - jarik+grompol - tata cara upacara siraman
		jarik nagasari jarik nagasari <i>'jarik' 'bathikan'</i>	Jarik nagasari inggih menika jarik kanthi motif grompolan alit-alit ingkang silang-silang.	Jarik nagasari dipunginakaken nutupi badan.	Jarik warna loro yaiku grompol lan nagasari . (kaca 24) <ul style="list-style-type: none"> • jarik nagasari: <ul style="list-style-type: none"> - jarik+nagasari - tata cara upacara siraman
		gedhang pulut gedhang pulut <i>'wit sarta 'tlutuh wohe kang jenenge pliket' warna-warna'</i>	Gedhang pulut inggih menika jinis pisang prethel ingkang wujudipun alit dawa, gadhah arum, saha raosipun radi pliket.	Gedhang pulut minangka sajen upacara siraman.	Rerangken sajen siraman nyakup gedhang raja salirang, lan gedhang pulut uga salirang kang isi etungan ganep. (kaca 25) <ul style="list-style-type: none"> • gedhang pulut: <ul style="list-style-type: none"> - gedhang+ pulut
		gula jawa gula jawa <i>'lelegi sing digawe kentelaning kilang'</i>	Gula jawa inggih menika gendhis ingkang warnipun coklat.	Gula jawa minangka sajen upacara siraman.	Rerangken sajen siraman nyakup gula jawa setangkep. (kaca 25) <ul style="list-style-type: none"> • gula jawa: <ul style="list-style-type: none"> - gula+jawa
		kembang telon kembang telon <i>'bebekal- ing woh lumrahe 'wilangan telu'</i>	Kembang telon kadadosan saking kembang ingkang arum kados mlathi, kanthil, saha	Kembang telon minangka sajen upacara siraman.	Rerangken sajen siraman nyakup, kembang telon , jenang warna pitu, jajan pasar, jadah, jenang

Tabel salajengipun

1	2	3	4	5	6
		<i>mawa lembaran, sungut sari, bakal woh, sarta endah warnane'</i>	kenanga.		dodol, wajik, lan pitik jago siji. (kaca 25) • kembang telon: - kembang+ telon
		jenang warna pitu └─┬─ 'bubur, 'cacah jenenge pitu' warna- warna, asring dianggo slametan'	Jenang warna pitu inggi menika maneka jenang cacah pitu kados jenang abang, putih, pager ayu, baro-baro, palang, plirit, saha tumpang	Jenang warna pitu minangka sajen upacara siraman.	Rerangken sajén siraman nyakup, kembang telon, jenang warna pitu , jajan pasar, jadah, jenang dodol, wajik, lan pitik jago siji. (kaca 25) jenang warna pitu
		jenang dodol └─┬─ jenang dodol 'bubur, jenenge warna-warna, asring dianggo slametan'	Jenang dodol inggi menika jenang ingkang wernipun coklat.	Jenang dodol minangka sajén upacara siraman.	Rerangken sajén siraman nyakup, kembang telon, jenang-jenang warna pitu, jajan pasar, jadah, jenang dodol , wajik, lan pitik jago siji. (kaca 25) • jenang dodol: - jenang+dodol
		pitik jago └─┬─ pitik jago 'kewan 'pitik iwen' lanang'	Pitik jago inggi menika jinis ayam kampung ingkang lanang.	Pitik jago minangka sajén upacara siraman.	Rerangken sajén siraman nyakup, kembang telon, jenang-jenang warna pitu, jajan pasar, jadah,

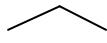
Tabel salajengipun

1	2	3	4	5	6
			.		jenang dodol, wajik, lan pitik jago siji. (kaca 25) • pitik jago: - pitik+jago
		jarik truntum └─┬─ jarik truntum 'jarit' 'bathikan'	Jarik truntum inggih menika jarik ingkang motifipun grompolan alit-alit mawi gurda.	Jarik truntum dipungina-kaken kangge kemben nalika dipunkerik.	Tata cara kang kudu dicawisake ing upacara ngerik yaiku padupan lan ratus, jarik truntum . (kaca 30) • jarik truntum: - jarik+truntum tata cara upacara ngerik
		sega gurih └─┬─ sega gurih 'beras sing wis mateng' 'rasa kaya dene rasaning krambil'	Sega gurih inggih menika sekul anggenipun masak dipunsukani santen supados raosipun gurih.	Sega gurih minangka sajen upacara midadareni.	Sajen komplit utawa pepak kang dumadi saka sega gurih , ingkung loro. (kaca 35) • sega gurih: - sega+gurih
		sambel pecel └─┬─ sambel pecel 'bngs. lelawuh-an sing digawe jejanganan lombok karo dibumboni sambel' warna-warna'	Sambel pecel inggih menika ulekan kacang prol ingkang sampun dipungoreng saha lombok.	Sambel pecel minangka sajen upacara midadareni.	Sambel pecel , sambel gecok, lalaban, krecek. (kaca 35) • sambel pecel: - sambel+pecel

Tabel salajengipun

1	2	3	4	5	6
		<p>sambel gecok</p> <p>└─┬─┘</p> <p>sambel gecok</p> <p><i>'bngs. 'lelawuh-</i></p> <p><i>lelawuh- an sing</i></p> <p><i>an sing digawe</i></p> <p><i>digawe cacahan</i></p> <p><i>lombok iwak'</i></p> <p><i>dibumboni</i></p> <p><i>warna-</i></p> <p><i>warna'</i></p>	<p>Sambel gecok kadamel saking lombok, bawang, kencur, saha tempe bosok ingkang dipun-uleg, dipun-tambah parutan klapa saha dhele goreng.</p>	<p>Sambel gecok minangka sajen upacara midadareni.</p>	<p>Sambel pecel, sambel gecok, lalaban, krecek. (kaca 35)</p> <p>• sambel gecok:</p> <p>- sambel+gecok</p>
		<p>kopi pait</p> <p>└─┬─┘</p> <p>kopi pait</p> <p><i>'wit lan 'rasa kaya</i></p> <p><i>wohe dene</i></p> <p><i>digawe rasaning</i></p> <p><i>wedang brotowali'</i></p> <p><i>bubuk'</i></p>	<p>Kopi pait inggih menika unjukan saking wiji kopi ananging boten dipunsukani gendhis.</p>	<p>Kopi pait minangka sajen upacara midadareni.</p>	<p>Kembang telon, teh lan kopi pait, rujak degan, clupak. (kaca 35)</p> <p>• kopi pait:</p> <p>- kopi+pait</p>
		<p>rujak degan</p> <p>└─┬─┘</p> <p>rujak degan</p> <p><i>'omben- 'krambil</i></p> <p><i>omben enom</i></p> <p><i>ut. (sing</i></p> <p><i>panganan banyune</i></p> <p><i>sing iseh legi)'</i></p> <p><i>digawe</i></p> <p><i>wowohan</i></p> <p><i>mentah lsp'</i></p>	<p>Rujak degan inggih menika klapa enem ingkang dipunserut.</p>	<p>Rujak degan minangka sajen upacara midadareni.</p>	<p>Kembang telon, teh lan kopi pait, rujak degan, clupak. (kaca 35)</p> <p>• rujak degan:</p> <p>- rujak+degan</p>
		<p>degan ijo</p> <p>└─┬─┘</p> <p>degan ijo</p> <p><i>'krambil 'warna</i></p> <p><i>enom sing kaya</i></p> <p><i>banyune dene</i></p> <p><i>isih warna-</i></p> <p><i>legi' ning ron'</i></p>	<p>Degan ijo inggih menika klapa ingkang kulitipun warninipun ijem.</p>	<p>Degan ijo minangka sajen upacara midadareni.</p>	<p>Gedhang raja setangkep, kembang setaman, degan ijo, jadah bakar, roti, lan srutu. (kaca 35)</p> <p>• degan ijo:</p> <p>- degan+ijo</p>

Tabel salajengipun

1	2	3	4	5	6
		jadah bakar jadah bakar <i>'pangan-an kang digawe ketan, diedang lan ditetel'</i> <i>'dicem-plungake ing geni'</i>	Jadah bakar inggih menika tetedhan saking ketan ingkang dipunedang saha dipuntetel lajeng dipunbakar.	Jadah bakar minangka sajen upacara midadareni.	Gedhang raja setangkep, kembang setaman, degan ijo, jadah bakar , roti, lan srutu.(kaca 35) • jadah bakar: - jadah+bakar
		ranupada ranu pada <i>'banyu'</i> <i>'sakil'</i>	Ranupada inggih menika baki saking kaya kangge wadhah sukunipun penganten kakung nalika adicara wiji dadi wonten upacara panggih.	Ranupada dipunginakaken kangge wadhah sukunipun penganten kakung ingkang badhe dipunwisuhi dening penganten putri saha kangge papan mecah tigan nalika adicara wiji dadi.	Ranupada saka tembung ranu (banyu) lan pada (sakil).(kaca 38) • ranupada : - ranu+pada - tata cara upacara panggih

Adhedhasar asiling panaliten wonten ing tabel 3 saged dipuntingali nama tata cara ingkang dipunginakaken wonten saben tata upacara penganten gagrag Ngayogyakarta ingkang nyakup ubarampe saha sajen. Nama tata cara ingkang dipunginakaken saged kaperang dados maneka warni wujudipun. Maneka warni wujudipun inggih menika tembung *monomorfemis*, tembung *polimorfemis*, saha *frasa*. Tembung *polimorfemis* menika taksih dipunperang malih, wonten tembung

andhahan, tembung rangkep, saha tembung camboran. Tembung andhahan kaperang dados kalih inggih menika tembung andhahan mawa panambang saha tembung andhahan mawa wuwuhan sesarengan raket.

Andhahan babagan nama tata cara menika sami kaliyan andhahan babagan tata upacara ingkang nyakup *proses linguistik* pandhapuking nama saha makna *leksikal*, ananging langkung jangkep amargi dipuntambahi panganggening wonten ing saben tata upacara. Andhahan langkung jangkep babagan tabel 2 saha tabel 3 badhe dipunandharaken wonten ing pirembagan kados ing ngandhap menika.

B. Pirembagan

Pirembagan wonten ing bab menika ngandharaken sedaya ingkang sampun kaserat wonten ing tabel saking nama tata upacara jangkep kaliyan tata cara ingkang nyakup ubarampe saha sajen ingkang nyengkuyung saben tata upacaranipun. Pirembagan dipunandharaken miturut *proses linguistik* pandhapuking nama tata upacara saha tata cara upacara penganten gagrag Ngayogyakarta, tegesing nama tata upacara saha tata cara upacara penganten gagrag Ngayogyakarta, saha makna saking nama tata upacara saha tata cara upacara penganten gagrag Ngayogyakarta

1. Proses Linguistik Pandhapuking Nama Tata Upacara saha Tata Cara Upacara Penganten Gagrag Ngayogyakarta

Adhedhasar *proses linguistik* pandhapuking nama tata upacara saha tata cara upacara penganten gagrag Ngayogyakarta ingkang sampun dipunandharaken wonten tabel, dipunpangguhaken tigang wujud *satuan lingual* inggih menika tembung *monomorfemis*, tembung *polimorfemis*, saha *frasa*.

a. Nama Tata Upacara saha Tata Cara Upacara Penganten Gagra Ngayogyakarta ingkang Kalebet Tembung *Monomorfemis*

Tembung ingkang ngandharaken nama tata upacara saha tata cara upacara penganten gagra Ngayogyakarta wonten ing perangan menika wujudipun tembung *monomorfemis* utawi tembung lingga. Saben nama tata upacara saha tata cara kadadosan saking satunggal tembung utawi satunggal *morfem bebas* kados ing ngandhap menika.

1) Tarub

Tembung tarub kalebet tembung *monomorfemis* amargi kadadosan saking satunggal *morfem bebas* inggih menika tarub. *Morfem* menika awujud BD ingkang saged madeg piyambak minangka tembung, tanpa kedah dipunraketaken kaliyan *morfem* sanesipun. Tembung tarub menawi madeg piyambak sampun gadhah teges inggih menika payon kajang (Poerwadarmita, 1939: 594).

2) Ijab

Ijab tegesipun ningkahan (prajanjenipun panganten wonten sangajengipun pangulu) (Poerwadarminta, 1939: 49). Adhedhasar *satuan gramatik*, tembung ijab kadadosan saking satunggal *morfem bebas* inggih menika ijab. *Morfem* menika awujud BD ingkang saged madeg piyambak minangka tembung, tanpa kedah dipunraketaken kaliyan *morfem* sanesipun.

3) Panggih

Tembung panggih kalebet tembung *monomorfemis*. Tembung panggih sampun ngemu teges piyambak inggih menika dhaup utawi temu (Poerwadarminta, 1939: 469). Adhedhasar *satuan gramatik*, tembung panggih kadadosan saking satunggal *morfem bebas* inggih menika panggih. *Morfem* menika awujud BD ingkang saged madeg piyambak minangka tembung, tanpa kedah dipunraketaken kaliyan *morfem* sanesipun.

4) Ratus

Tembung ratus kadadosan saking satunggal tembung saengga kalebet tembung *monomorfemis*. Katingal saking *satuan gramatik*ipun, tembung ratus menika kadadosan saking *morfem bebas* ratus. Tembung ratus saged madeg piyambak tanpa kedah dipunraketaken kaliyan *morfem* sanesipun saha sampun gadhah teges piyambak. Ratus inggih menika campuran inggih menyan kayu cendhana lsp, kangge dedupa utawi ngukub supados arum (Poerwadarminta, 1939: 522).

5) Bokor

Bokor inggih menika wadhah cemung ngginakaken sikilan (Poerwadarminta, 1939: 56). Tembung bokor menika kalebet tembung *monomorfemis* amargi kadadosan saking satunggal *morfem bebas* ingkang sampun gadhah teges piyambak. *Morfem* menika awujud BD ingkang saged madeg piyambak minangka tembung, tanpa kedah dipunraketaken kaliyan *morfem* sanesipun.

b. Nama Tata Upacara saha Tata Cara ingkang Kalebet Tembung *Polimorfemis*

Tembung ingkang kaserat wonten ing perangan ngandhap menika kalebet tembung *polimorfemis*. Tembung *polimorfemis* inggih menika tembung ingkang kadadosan saking kalih *morfem* utawi langkung. Tembung *polimorfemis* wonten ing panaliten menika kaperang saking tembung andhahan ingkang mawa ater-ater, mawa panambang, saha mawa wuwuhan sesarengan raket. Saperangan nama tata upacara saha tata cara upacara penganten gagrag Ngayogyakarta ingkang kalebet tembung *polimorfemis* badhe kaandharaken wonten ing ngandhap menika.

1) Tembung Andhahan

Tembung andhahan inggih menika tembung ingkang sampun ewah saking tembung aslinipun utawi tembung lingga. Tambahan saking tembung lingga awujud ater-ater, sisipan, panambang, saha wuwuhan sesarengan raket kados ing ngandhap menika.

a) Tembung andhahan mawa ater-ater

Ater-ater inggih menika wuwuhan ingkang dumunung wonten ing sangajengipun tembung lingga. Nama tata upacara ingkang kalebet tembung andhahan mawa ater-ater inggih menika nyantri saha ngerik.

1. Nyantri

Tembung nyantri kalebet tembung *polimorfemis* jalaran kadadosan saking kalih *morfem* inggih menika {N-} saha santri. Santri tegesipun batur lanang (Poerwadarminta, 1939: 544). Tembung santri ingkang pikantuk

ater-ater hanuswara {ny-}, tembungipun ewah dados nyantri. Ewahing tembung ugi ndayani ewahipun teges tembung menika. Nyantri tegesipun nginep sewengi ana ing omahe calon maratua (sadurunge ijab) (Poerwadarminta, 1939: 354).

2. Ngerik

Tembung ngerik kadadosan saking BD kerik ingkang pikantuk ater-ater hanuswara {N-}. Adhedhasar *satuan gramatik*, tembung ngerik kaperang dados kalih *morfem* inggih menika *morfem* {N-} saha *morfem* {kerik}. *Morfem* {kerik} minangka BD ingkang saged madeg piyambak tanpa dipunsukani wuwuhan. *Morfem* {N-} minangka *morfem terikat* kedah dipunraketaken kaliyan *morfem* sanes supados saged gadhah teges. Tembung ngerik kadadosan saking BD kerik ingkang tegesipun dicukur sethithik sarta dipacak resik (Poerwadarminta, 1939: 214) saha pikantuk ater-ater hanuswara {N-}, saengga tegesipun dados nyukur sethithik (Poerwadarminta, 1939: 396).

b) Tembung andhahan mawa panambang

Panambang inggih menika wuwuhan ingkang dumunung wonten ing sawingkingipun tembung ingkang saged ngewahi teges saking tembung lingganipun. Nama tata upacara saha tata cara ingkang kalebet tembung andhahan mawa panambang kados ing ngandhap menika.

1. Siraman

Tembung siraman maujud saking BD siram ingkang pikantuk panambang {-an}. Adhedhasar *satuan gramatik*, tembung siraman kadadosan saking kalih *morfem* inggih menika *morfem* {siram} saha *morfem* {-an}. *Morfem* {siram} minangka BD ingkang saged madeg piyambak saha sampun gadhah teges. *Morfem* {-an} minangka *morfem terikat* kedah dipunraketaken kaliyan *morfem* sanes supados saged gadhah teges. Tembung siraman kadadosan saking BD siram ingkang tegesipun adus (Poerwadarminta, 1939: 565) ingkang pikantuk panambang {-an}, saengga dados tembung aran ingkang tegesipun upacara ngedusi penganten (Poerwadarminta, 1939: 565).

2. Sanggan

Tembung sanggan maujud saking BD sangga ingkang pikantuk panambang {-n}. Adhedhasar *satuan gramatik*, tembung sanggan kadadosan saking kalih *morfem* inggih menika *morfem* {sangga} saha *morfem* {-n}. *Morfem* {sangga} minangka BD ingkang saged madeg piyambak saha sampun gadhah teges. *Morfem* {-n} minangka *morfem terikat* ingkang kedah dipunraketaken kaliyan *morfem* sanes supados saged gadhah teges. Tembung sanggan kadadosan saking BD sangga ingkang tegesipun dipadal saka ngisor (Poerwadarminta, 1939: 544) ingkang pikantuk panambang {-n}, saengga dados tembung kriya ingkang tegesipun apa-apa sing dianggo nyangga (disanggakake).

3. Buwangan

Tembung buwangan maujud saking BD buwang ingkang pikantuk panambang {-an}. Adhedhasar *satuan gramatik*, tembung buwang kadadosan saking kalih *morfem* inggih menika *morfem* {buwang} saha *morfem* {-an}. *Morfem* {buwang} minangka BD ingkang saged madeg piyambak saha sampun gadhah teges. *Morfem* {-an} minangka *morfem terikat* ingkang kedah dipunraketaken kaliyan *morfem* sanes supados saged gadhah teges. Tembung buwangan kadadosan saking BD buwang ingkang tegesipun diselehake saenggon-enggon (Poerwadarminta, 1939: 55) ingkang pikantuk panambang {-an}, saengga dados tembung kriya ingkang tegesipun barang-barang lsp kang wis ora kanggo.

c) Tembung andhahan mawa wuwuhan sesarengan raket

Wuwuhan sesarengan raket inggih menika wuwuhan ingkang dumunung wonten ing sangajengipun saha sawingkingipun tembung ingkang saged ngewahi teges saking tembung lingganipun. Nama tata upacara saha tata cara ingkang kalebet tembung andhahan mawa wuwuhan sesarengan raket dipunandharaken ing ngandhap menika.

1. Midadareni

Tembung midadareni kadadosan saking BD widadari ingkang pikantuk wuwuhan sesarengan raket {N-/ni}. Adhedhasar *satuan gramatik*, tembung midadareni kaperang saking tigang *morfem* inggih menika {N-}, {-ni}, saha {widadari}. *Morfem* {widadari} inggih menika

BD ingkang saged madeg piyambak minangka tembung saha sampun gadhah teges. *Morfem* {N-} saha {-ni} minangka *morfem terikat* amargi kedah dipunraketaken kaliyan *morfem* sanes supados gadhah teges. Tembung midadareni maujud saking BD widadari ingkang tegesipun dewa wadon (Poerwadarminta, 1939: 662) pikantuk wuwuhan sesarengan raket {N-/ni} saengga tegesipun ewah dados lek-lekan ngarepake ketemuning penganten.

2. Padupan

Tembung padupan kadadosan saking BD dupa ingkang pikantuk wuwuhan sesarengan raket {pa-/n}. Adhedhasar *satuan gramatik*, tembung padupan kaperang saking tigang *morfem* inggih menika {pa-}, {-n}, saha {dupa}. *Morfem* {dupa} inggih menika BD ingkang saged madeg piyambak minangka tembung saha sampun gadhah teges. *Morfem* {pa-} saha {-n} minangka *morfem terikat* amargi kedah dipunraketaken kaliyan *morfem* sanes supados gadhah teges. Tembung padupan maujud saking BD dupa ingkang tegesipun kutug (menyan lsp) (Poerwadarminta, 1939: 72) pikantuk wuwuhan sesarengan raket {pa-/n} saengga tegesipun ewah dados anglo dianggo kutug, wadhah dedupa.

3. Pangilon

Tembung pangilon kadadosan saking BD ngilo ingkang pikantuk wuwuhan sesarengan raket {pa-/n}. Adhedhasar *satuan gramatik*, tembung pangilon kaperang saking tigang *morfem* inggih menika {pa-}, {-n}, saha

{ngilo}. *Morfem* {ngilo} inggih menika BD ingkang saged madeg piyambak minangka tembung saha sampun gadhah teges. *Morfem* {pa-} saha {-n} minangka *morfem terikat* amargi kedah dipunraketaken kaliyan *morfem* sanes supados gadhah teges. Tembung pangilon maujud saking BD ngilo ingkang tegesipun nonton wujud ing pangilon (Poerwadarminta, 1939: 401) pikantuk wuwuhan sesarengan raket {pa-/n} saengga tegesipun ewah dados kaca piranti dianggo ngilo (Poerwadarminta, 1939: 469).

2) Tembung Rangkep

Tembung rangkep inggih menika tembung ingkang wanda utawi lingganipun karangkep (dipunserat utawi dipunwaos kaping kalih). Wonten ing panalliten menika namung dipunpanggihaken nama tata cara kemawon ingkang kalebet tembung rangkep inggih menika tembung tetuwuhan saha woh-wohan.

a) Tetuwuhan

Tembung tetuwuhan kadadosan saking BD tuwuh. Saking tembung tuwuh dados tembung tetuwuh. Tembung tetuwuh menika kalebet tembung rangkep ingkang dwipurwa salin swara ingkang ngambali saking wanda ingkang kapisan. Tembung tetuwuh menika pikantuk panambang {-an} saengga dados tembung tetuwuhan. Tembung tuwuh inggih menika BD ingkang saged madeg piyambak minangka tembung saha sampun gadhah teges. Tuwuh tegesipun thukul, mundhak gedhe (Poerwadarminta, 1939: 617), dados tembung tetuwuhan ingkang tegesipun thethukulan, wit-witan.

b) Woh-wohan

Tembung woh-wohan kadadosan saking BD woh. Saking tembung woh dados tembung woh-woh. Tembung woh-woh menika kalebet dwilingga ingkang ngambali kanthi wetah. Makna saking tembung woh-woh inggih menika maneka jinis woh-wohan. Tembung woh-woh menika pikantuk panambang {-an} saengga dados tembung woh-wohan. Tembung woh inggih menika BD ingkang saged madeg piyambak minangka tembung saha sampun gadhah teges. Woh tegesipun pentil kang wis tuwa (Poerwadarminta, 1939: 668), dados tembung woh-wohan ingkang tegesipun maneka jinis woh-woh kados pala gumantung, pala kesimpar, saha pala kependhem.

3) **Tembung Camboran**

Tembung camboran inggih menika kalih tembung ingkang dipungandheng dados satunggal ingkang kadadosan saking *proses morfologi* ingkang gadhah satunggal teges enggal. Nama tata cara ingkang kalebet tembung camboran inggih menika kembar mayang.

a) Kembar mayang

Tembung kembar mayang kadadosan saking kalih tembung inggih menika kembar saha mayang. Tembung kembar kaliyan tembung mayang inggih menika tetembungan ingkang saged madeg piyambak tanpa dipunsukani wuwuhan saha sampun gadhah teges piyambak-piyambak. Kembar tegesipun padha rupa (Poerwadarminta, 1939: 206), dene mayang inggih menika kembang jambe (Poerwadarminta, 1939: 286). Ananging menawi tembung

kembar kaliyan tembung mayang dipundadosaken dados satunggal tembung enggal, tegesipun ewah. Kembar mayang tegesipun gagar mayang kanggo sarat penganten ketemu (Poerwadarminta, 1939: 206).

c. Nama Tata Cara ingkang Kalebet *Frasa*

Frasa inggih menika *satuan gramatik* ingkang kadadosan saking kalih tembung utawi langkung ingkang gadhah sipat *nonpredikatif*. Nama tata cara ingkang kalebet *frasa* dipunandharaken kados ing ngandhap menika.

1) Tumpeng robyong

Tembung tumpeng robyong kadadosan saking kalih tembung inggih menika tumpeng saha robyong. Kekalih tembung menika saged madeg piyambak tanpa dipunsukani wuwuhan saha sampun gadhah teges piyambak-piyambak. Tumpeng tegesipun sega diwangun pasungan (dianggo slametan) (Poerwadarminta, 1939: 614), dene robyong inggih menika alen-alen (gombyok beling lsp) dianggo rerenggan ditata pating kranthil (Poerwadarminta, 1939: 534). Tembung tumpeng robyong ingkang dados *inti frasa* inggih menika tumpeng, dados tumpeng robyong inggih menika sekul ingkang wujudipun kados kukusan dipuntancepi lombok palang, tigan, trasi, saha brambang wentah ingkang dipunsukani rerenggan dipuntata pating kranthil kadosta gudhangan saha lawuh kados tempe, ulam, saha iwak.

2) Krambil gadhing

Tembung krambil gadhing kadadosan saking kalih tembung inggih menika krambil saha gadhing. Kekalih tembung menika saged madeg piyambak tanpa

dipunsukani wuwuhan saha sampun gadhah teges piyambak-piyambak. Krambil tegesipun aran wit sarta wohe (dianggo olahan warna-warna) (Poerwadarminta, 1939: 248), dene gadhing inggih menika aran pring lan krambil sing kulite kuning (Poerwadarminta, 1939: 127). Tembung krambil gadhing ingkang dados *inti frasa* inggih menika krambil, dados krambil gadhing inggih menika klapa ingkang warninipun jene.

3) Kembang setaman

Tembung kembang setaman kadadosan saking kalih tembung inggih menika kembang saha setaman. Kekalih tembung menika saged madeg piyambak tanpa dipunsukani wuwuhan saha sampun gadhah teges piyambak-piyambak. Kembang tegesipun bebakaling woh lumrahe mawa lembaran, sungut sari, bakal woh, sarta endah warninipun (Poerwadarminta, 1939: 205), dene setaman inggih menika satunggal taman. Tembung kembang setaman ingkang dados *inti frasa* inggih menika kembang, dados kembang setaman inggih menika kembang campuran warni-warni dianggo sarat misuhi penganten (Poerwadarminta, 1939: 206).

2. Tegesing Nama Tata Upacara saha Tata Cara Upacara Penganten Gagrag Ngayogyakarta

a. Tarub

Tarub tegesipun payon kajang lsp sing dianggo ing sawatara mangsa (nalikane duwe gawe lsp) (Poerwadarmita, 1939: 594). Tarub biasanipun

dipunpasang wonten ing griyanipun tiyang ingkang badhe mantu. Tarub kadamel saking janur kuning ingkang dipunsuwir lajeng dipunpasang wonten ing sakiwa tengenipun tratag saha lawang gapuranipun tiyang ingkang hamengku gati. Anggenipun nindakaken upacara tarub dipunsengkuyung mawi tata cara awujud gegodhongan kadosta ron ringan, dhadhap sreng, alang-alang, kluwih, opo-opo, pulutan, kemuning, saha ron andhong ingkang dipunjangkepi kaliyan tetuwuhan sanesipun kados gedhang raja kalih tundhun taksih sakwitipun saha ronipun ingkang sampun mateng, krambil gadhing kalih janjang, pantun wulen kalih unting, saha tebu wulung kalih uwit (Prasetyono, 2003: 17).

Sedaya tetuwuhan menika dipunkempalaken dados satunggal lajeng dipunperang dados kalih ingkang samangke badhe dipunpasang wonten ing sakiwa tengenipun lawang ingkang hamengku gati. Wonten ing lawang dipunhias janur ingkang dipunlengkungaken kados gapura. Ubarampe sanesipun inggih menika bleketepe. Bleketepe inggih menika nam-naman kangge payon, aling-aling, lsp (Poerwadarmita, 1939: 49). Bleketepe dipunpasang wonten ing sakiwa tengenipun lawang gapura saha wonten ing sisih nginggilipun tarub.

Gambar 1. Tarub

Sumber: www.google.co.id/tarub/

b. Siraman

Siraman tegesipun upacara ngedusi penganten (Poerwadarminta, 1939: 565). Upacara siraman limrahipun dipuntindakaken dene para pinisepuh dhateng bakal penganten kekalih. Miturut Pringgawidagda (2003: 2-6), para tiyang ingkang paring siraman dhateng bakal penganten kekalih inggih menika.

1) Tiyang sepuh

Tiyang sepuh ingkang dipunkajengaken inggih menika tiyang sepuh penganten kekalih, tegesipun tiyang sepuh penganten kakung nyirami penganten kakung, tiyang sepuh penganten putri nyirami penganten putri, boten pareng gantosan.

2) Pinisepuh

Pinisepuh umumipun sampun mateng jiwa saha batosipun, saged nahan napsu saha boten menggalihaken babagan duniawi kemawon. Kejawi menika, donga saking pinisepuh dhateng bakal penganten dipunkajengaken saged dipunjabah dening Gusti. Pinisepuh ugi sampun kathah lelampahan gesang anggenipun mbangun bale wisma saengga saged paring piwulang dhateng bakal penganten kados pundi mbangun bale wisma ingkang sae supados saged langgeng dumugi akir hayat. Pinisepuh ingkang dipunsuwun paring siraman dhateng bakal penganten saenipun jumbuh kaliyan sarat ing ngandhap menika.

- a) Pinisepuh ingkang sampun nate mantu, tegesipun pinisepuh ingkang sampun nate ndhaupaken putra-putrinipun. Pinisepuh ingkang sampun nate mantu temtunipun mangertos maneka bab ingkang gayut kaliyan upacara siraman saengga saged nindakaken tugasipun kanthi sae.
- b) Pinisepuh ingkang taksih jangkep (kakung saha putri). Tegesipun guyub saha langenging pinisepuh anggenipun nindakaken mbangun bale wisma dumugi sepuh saged dipunwarisaken dhateng bakal penganten.
- c) Menawi kedah dhudha utawi randha, dipunpilih pinisepuh ingkang pegat mati utawi pegat amargi dipuntilar seda, boten pegat urip. Kanthi ancas penganten kekalih boten pisah dumugi pati.

- d) Sarat sanesipun inggih menika dipunpilih pinisepuh ingkang mapan, sukses wonten gesangipun kanthi pangajap bakal penganten saged niru lelampahanipun pinisepuh.
- e) Tiyang ingkang paring siraman dhateng bakal penganten umumipun cacah ganjil kados 5, 7, 9, utawi 11. Biasanipun, ingkang paring siraman cacahipun pitu. Angka pitu menika ngemu teges pitulungan kanthi pangajap bakal penganten tansah pikantuk pitulungan saking Gusti anggenipun nglampahi gesang bebrayatan saha saged paring pitulungan dhateng tiyang sanes.

Miturut Pringgawidagda (2006: 105-110), titi laksana upacara siraman inggih menika.

- 1) Adicara upacara siraman dipunwiwiti saking ngabekten dhateng tiyang sepuh.
- 2) Sasampunipun nindakaken adicara ngabekten, bakal penganten putri dipungandheng tumuju papan siraman.
- 3) Tiyang sepuh penganten putri ngracik tirta perwitasari kanthi nyuntak toya saking pitung sumber, nyebar kembang setaman, saha nyemplungaken kalih krambil ingkang sampun dipuntangsuli dados satunggal ngginakaken sepetipun wonten bokor ingkang sampun dipunisi toya.
- 4) Sasampunipun ngracik toya, tiyang sepuh bakal penganten putri nata lemek lenggah kangge putrinipun saking mori saha klasa bangka.

- 5) Tiyang sepuh bakal penganten putri lajeng mendhet saperangan toya saking bokor dipunsukakaken kendhaga saperlu dipunkintun dhateng bakal penganten kakung kangge siraman.
- 6) Upacara siraman saged dipunwiwiti saking bapak, ibu, lajeng pinisepuh.
- 7) Bapak bakal penganten putri ngasta kendhi saperlu kangge wudlu putrinipun.
- 8) Sakbibaripun menika kendhi dipunpecah dening ibu bakal penganten putri sinambi ngendika “ora mecah kendhi ananging mecah pamore bakal penganten putri”.
- 9) Dipunlajengaken potong rikma bakal penganten putri ingkang samangke badhe dipuntanem.
- 10) Inggang pungkasan bakal penganten putri ngginakaken jarik grompol saha jarik nagasari, lajeng tumuju kamar penganten saperlu nyamektakaken kangge upacara midadareni.

Gambar 2. Siraman
Sumber: www.google.co.id/siraman/

c. Ngerik

Ngerik tegesipun nyukur sethithik (Poerwadarminta, 1939: 396). Upacara ngerik dipuntindakaken sakbibaripun upacara siraman. Ngerik tegesipun nyukur wulu kalong utawi sinom, inggih menika rikma wonten ing palarapan sisih nginggil. Upacara ngerik namung dipuntindakaken dhateng bakal penganten putri. Saderengipun dipunkarik, rikma bakal penganten putri dipungelung kondhe. Rikma sampun dipungelung kondhe, tumindak salajengipun inggih menika palarapanipun bakal penganten putri saged wiwit dipungambari. Juru paes nggambar cengkorongan paesan nginakaken potlot alis. Cengkoronganipun kadadosan saking penunggul, penitis, pengapit, saha

godheg. Cengkorongan menika mengku kajeng minangka wates supados anggenipun ngerik saged pas saha cocok kaliyan paesan gagrag Ngayogyakarta.

Cengkorongan sampun kagambar, lajeng wulu kalong bakal penganten putri saged dipunkerik. Wulu kalong ingkang dipunkerik inggih menika wulu kalong ingkang wonten ing njawining cengkorongan. Anggenipun ngerik ngginakaken gondhel utawi peso cukur. Wulu kalong wonten ing sakiwa tengenipun alis ugi kedah dipunkerik supados katingal resik saha kangge nata alis supados katingal langkung sae. Boten katalompen wulu kalong wonten ing pipi, githok, saha sanginggilipun lambe supados katingal resik sedayanipun.

Gambar 3. Ngerik
Sumber: www.google.co.id/ngerik/

d. Klasa bangka

Klasa bangka tegesipun klasa ingkang kasar (Poerwadarminta, 1939: 226). Klasa bangka inggih menika klasa utawi slemek lenggah ingkang

kadamel saking anyaman ron pandhan saha ukuranipun kirang langkung satunggal meter. Klasa bangka dipunginakaken kangge ubarampe upacara siraman minangka slemek lenggah saha kangge adicara tanpa kaya minangka wadhah kucuran kaya saking penganten kakung dhateng penganten putri.

Gambar 4. Klasa bangka
Sumber: www.google.co.id/klasabangka/

e. kembang telon

Kembang telon tegesipun kembang kenanga, kanthil, saha mlathi (dianggo ngirim) (Poerwadarminta, 1939: 206). Kembang telon kadadosan saking tigang jinis kembang ingkang gadhah wangi arum inggih menika kembang mlathi, kanthil, saha kenanga.

Gambar 5. Kembang telon
Sumber: www.google.co.id/kembangtelon/

3. Makna saking Nama Tata Upacara saha Tata Cara Upacara Penganten Gagrag Ngayogyakarta

a. Tarub

Tarub minangka tata upacara ingkang sepisan ingkang dipuntindakaken dening tiyang ingkang kagungan karsa. Tarub menika jarwa dhosok saking nata saha murub ingkang gadhah teges bilih katresnan menika tansah tumata supados gesang tansah murub (Pringgawidagda, 2006: 76). Murub ingkang dipunkajengaken inggih menika ayem, tentrem, endah, saha gadhah raos bungah. Dados tarub menika pralambang wontenipun pangajap bilih manungsa kedah ngatur lampahing pagesangan supados saged anggayuh kekajengan menika.

b. Nyantri

Makna saking upacara nyantri inggih menika minangka tandha bilih bakal penganten kekalih sampun sedya dipunpalakramakaken, mbiyantu anggenipun ngecek jejangkeping sarat pawiwahan, damel tentreming manah kulawarga bakal penganten putri kangge nindakaken upacara salajengipun, saha kangge paring sangu dhateng bakal penganten kakung anggenipun nindakaken gesang bebrayatan (Pringgawidagda, 2006: 123).

c. Siraman

Siraman inggih menika tata upacara nyuceni bakal penganten kekalih kanthi dipunsiram ngginakaken toya perwita adi. Upacara siraman dipuntindakaken saderengipun ijab qabul. Upacara siraman bakal penganten kekalih dipuntindakaken wonten ing dalemipun piyambak-piyambak amargi dereng sah dados salaki rabi. Upacara siraman mujudaken salah satunggaling pasemon saha pangajeng supados bakal penganten kekalih dados suci, resik, saha sumunar utawi mawa cahya (Prasetyono, 2003: 25). Miturut Pringgawidagda (2006: 101), ancas saking upacara siraman inggih menika kangge nyuwun berkah saha rahmatipun Gusti supados gangsar anggenipun nindakaken upacara ningkah, nyuceni kanthi jasmani saha rohani amargi bakal calon penganten kekalih badhe nindakaken ijab qabul, reresik sedaya rereged saengga saged resik sedayanipun inggih menika resik jiwa saha resik raga, saha paring kasarasan kangge nindakaken gesang enggal.

d. Ngerik

Upacara ngerik dipuntindakaken sakbibaripun upacara siraman. Ngerik tegesipun nyukur wulu kalong utawi sinom, inggih menika rikma wonten ing palarapan sisih nginggil. Upacara ngerik namung dipuntindakaken dhateng bakal penganten putri, penganten kakung boten prelu. Upacara ngerik ngemu pamrih supados bakal penganten resik lair batosipun saha praupanipun katingal sumunar. Kanthi dipuntindakaken upacara ngerik, ugi ngemu kajeng ngicalaken watak mbocahi wonten salebeting dhiri bakal penganten putri (Prasetyono, 2003: 30).

e. Midadareni

Midadareni inggih menika tata upacara saderengipun nindakaken ijab qabul. Ancasing upacara midadareni inggih menika nyuwun donga pangestu dhateng tiyang sepuh, pinisepuh, sanak kadang, saha tangga tepalih supados acara mantu saged kalampahan kanthi lancar boten wonten rubeda, paring pitutur dhateng bakal penganten, saha ngajab rawuhipun widadari saking kahyangan ingkang saged damel praupanipun bakal penganten putri katingal sumunar (Pringgawidagda, 2003: 24).

f. Ijab

Upacara ijab mujudaken underaning upacara ningkah. Kanthi katindakaken upacara ijab, ateges sampun sah dados salaki rabi miturut kukum agami saha kukum nagara. Kejawi ngesahaken manten dados salaki rabi, upacara ijab mengku teges sumpah utawi prajanjian ingkang gayut antawisipun

penganten kaliyan Gusti Allah ingkang sineksenan dening tiyang sepuh kekalih, kulawarga, saha sanak kadang.

g. Panggih

Panggih inggih menika tata upacara ingkang pikantuk kawigatosan langkung amargi minangka puncaking upacara penganten miturut adat Jawi inggih menika upacara penganten gagrag Ngayogyakarta saha Surakarta. Panggih tegesipun temu, temu ingkang dipunkajengaken inggih menika pinanggihipun antawis penganten kakung kaliyan penganten putri saksampunipun ijab qabul.

Upacara panggih minangka upacara puncak saking reroncening upacara pawiwahan gagrag Ngayogyakarta ingkang gadhah ancas supados pikantuk *pengukuhan* kanthi adat bilih sampun kaiket ing ningkahan, kangge mbiyawarakaken kaliyan masarakat bilih sampun kalaksanan ningkahan, sarta supados pikantuk donga pangestu saking pinisepuh saha tamu ingkang rawuh (Pringgawidagda, 2006: 190). Ancas saking upacara panggih sajatosipun sampun sae, ananging wonten ing jaman sakmenika, tiyang ingkang gadhah mantu boten sedaya ngginakaken upacara panggih. Tiyang sakmenika langkung remen nindakaken mantu kanthi cara ingkang prasaja, ingkang wigati sampun saged sah dados salaki rabi.

h. Tetuwuhan

Makna saking tetuwuhan ingkang dipunpasang minangka rerenggan wonten tarub menika minangka pangajap kamakmuran, pralambang penganten

kekalih sampun mlebet wonten ing gesang bebrayan enggal ingkang terus tuwuh saha ngrembaka, sarta sedya nampi momongan ingkang saged ngrembakakaken kulawarga (Pringgawidagda, 2006: 79).

i. Krambil gadhing

Krambil gadhing utawi cengkir gadhing ingkang dipunginakaken kangge ubarampe tarub gadhah jarwo dhosok. Jarwo dhosok saking cengkir inggih menika kencenging pikir, pralambang bilih tiyang sepuh kekalih sampun kenceng ing pikir paring idi palilah dhateng penganten kekalih dados salaki rabi (Pringgawidagda, 2006: 82).

BAB V PANUTUP

A. Dudutan

Adhedhasar asiling panaliten saha pirembagan ingkang sampun katindakaken, lajeng dipunpendhet dudutanipun. Dudutanipun panaliten menika kaandharaken ing ngadhap menika:

1. *Proses linguistik* pandhapuking nama tata upacara saha tata cara wonten ing upacara penganten gagrag Ngayogyakarta kaperang dados tigang wujud kados ing ngandhap menika:
 - a. tembung *monomorfemis*
 - b. tembung *polimorfemis*, kaperang dados tiga inggih menika,
 - 1) tembung andhahan, kaperang dados tiga inggih menika,
 - a) tembung andhahan mawa ater-ater
 - b) tembung andhahan mawa panambang
 - c) tembung andhahan mawa wuwuhan sesarengan raket
 - 2) tembung rangkep
 - 3) tembung camboran
 - c. *frasa*
2. Nama tata upacara saha nama tata cara ingkang wujudipun tembung *monomorfemis* kados ing ngandhap menika.
 - a. Nama tata upacara ingkang wujudipun tembung *monomorfemis* wonten tiga inggih menika tarub, ijab, saha panggih.

- b. Nama tata cara ingkang wujudipun tembung *monomorfemis* wonten 27 inggih menika bleketepe, banyu, mori, sabun, andhuk, kendhi, krambil, jadah, wajik, ratus, gondhel, jungkat, mangkok, klemuk, ukub, ingkung, teh, clupak, roti, srutu, gantal, bokor, siwur, endhog, wiji, piring, saha cangkir.
3. Nama tata upacara saha nama tata cara ingkang wujudipun tembung *polimorfemis* kados ing ngandha pmenika.
 - a. Nama tata upacara ingkang kalebet tembung andhahan mawa ater-ater inggih menika nyantri saha ngerik, ingkang kalebet tembung andhahan mawa panambang inggih menika siraman, saha ingkang kalebet tembung andhahan mawa wuwuhan bebarengan raket wonten midadareni.
 - b. Nama tata cara ingkang wujudipun tembung andhahan mawa panambang inggih menika sanggan saha buwangan, ingkang wujudipun tembung andhahan mawa wuwuhan sesarengan raket inggih menika padupan saha pangilon. Nama tata cara ingkang kalebet tembung rangkep wonten tiga inggih menika tetuwuhan, empluk-empluk, saha woh-wohan. Nama tata cara ingkang kalebet tembung camboran inggih menika kembar mayang.
4. Nama tata cara ingkang wujudipun *frasa* wonten 34 inggih menika tumpeng robyong, tumpeng gundhul, tumpeng megana, sega liwet, jajan pasar, janur kuning, gedhang raja, krambil gadhing, pari wulen, tebu wulung, kembang setaman, konyoh mancawarna, landha merang, santen kanil, banyu asem, krambil tuwa, klasa bangka, jarik grompol, jarik nagasari, gedhang pulut, gula jawa, rujak

degan, kembang telon, jenang warna pitu, jenang dodol, pitik jago, jarik truntum, sega gurih, sambel pecel, sambel gecok, kopi pait, degan ijo, saha jadah bakar.

5. Tegesing nama tata upacara saha nama tata cara upacara penganten gagrag Ngayogyakarta dipanggihaken saking kamus miturut proses pandhapuking nama.
6. Makna saking nama tata upacara saha nama tata cara upacara penganten gagrag Ngayogyakarta menika ngemu makna *leksikal* saha makna ingkang gayut kaliyan pagesangan tiyang ingkang badhe mbangun bale wisma.

B. Implikasi

Adhedhasar saking dudutan ingkang sampun kaandharaken, panaliten menika saged paring paedah ingkang saged dipuntrepaken ing bebrayan. Paedahipun kaandharaken kados ing ngandhap menika.

1. Kagem para *mahasiswa* saged nambah seserepan babagan wujud saking nama tata upacara saha nama tata cara wonten ing upacara penganten gagrag Ngayogyakarta.
2. Kagem masarakat saged dados *referensi* babagan nama tata upacara saha nama tata cara wonten ing upacara penganten gagrag Ngayogyakarta saha saged mangertosi makna ingkang kawrat wonten ing salebetipun.

C. Pamrayogi

Adhedhasar saking asiling panaliten saha pirembagan, panaliten menika wonten pamrayogi ingkang saged dados kawigatosan. Panaliten menika dipunwatesi

namung *proses linguistik* saha makna nama tata upacara saha tata cara wonten ing upacara penganten gagrag Ngayogyakarta ingkang dipunpanggiaken saking buku, saengga kagem panaliti sanes ingkang badhe niti babagan nama tata upacara saha tata cara wonten ing upacara penganten gagrag Ngayogyakarta saged mendhet *data* saking lapangan. *Data* saking lapangan menika saged dipuntingali menapa nama tata upacara saha tata caranipun taksih dipuntindakaken saha dipunginakaken menapa boten, gayut kaliyan ingkang sampun dipunandharaken wonten ing panaliten menika.

KAPUSTAKAN

- Chaer, Abdul. 1995. *Pengantar Semantik Bahasa Indonesia*. Jakarta: PT Rineka Cipta
- Depdiknas. 2008. *Kamus Besar Bahasa Indonesia Edisi Keempat*. Jakarta: PT. Gramedia
- Gudai, Dr. Darmansyah. 1989. *Semantik Beberapa Topik Utama*. Jakarta: Departemen Pendidikan dan Kebudayaan Direktorat Jenderal Pendidikan Tinggi
- Kridalaksana, Harimurti. 1993. *Kamus Linguistik Edisi Ketiga*. Jakarta: PT. Gramedia
- Mulyana. 2011. *Morfologi Bahasa Jawa*. Yogyakarta: Kanwa Publisher
- Murtiadji, R. Sri Supadmi & Suardanidjaja. 2012. *Tata Rias Pengantin dan Adat Pernikahan Gaya Yogyakarta Klasik Corak Paes Ageng*. Jakarta : PT. Gramedia Pustaka Utama
- Pateda, Drs. Mansoer. 1989. *Semantik Leksikal*. Flores: Nusa Indah
- Poedjosoedarma, Soepama. 1979. *Morfologi Bahasa Jawa*. Jakarta: Pusat Pembinaan dan Pengembangan Bahasa, Departemen Pendidikan dan Kebudayaan
- Poerwadarminta, W. J. S. 1939. *Baoesastra Djawa*. Batavia: J. B Wolters Uitgevers Maatschappij. IV. V
- Prasetyono, Dwi Sunar. 2003. *Tata Cara Paes lan Pranatacara Gagrang Ngayogyakarta*. Yogyakarta: Absolut
- Pringgawidagda, Suwarna. 2004. *Paningset, Srah-srahan & Midadareni*. Yogyakarta. PT. Adicita Karya Nusa
- _____. 2004. *Siraman*. Yogyakarta. PT. Adicita Karya Nusa
- _____. 2006. *Tata Upacara dan Wicara Pengantin Gaya Yogyakarta*. Yogyakarta. PT. Adicita Karya Nusa
- Ramlan. 1987. *Ilmu Bahasa Indonesia Sintaksis*. Yogyakarta: CV. Karyono
- _____. 1997. *Morfologi Suatu Tinjauan Deskriptif*. Yogyakarta: CV. Karyono

- Razak, Abdul. 1985. *Kalimat Efektif: Struktur, Gaya, dan Variasi*. Jakarta: PT. Gramedia Pustaka Utama.
- Riefky, Hj. Tienuk, dkk. 2008. *Kasatrian Ageng Selikuran & Kasatrian Ageng*. Yogyakarta: Kanisius
- Sudaryanto. 1988. *Metode Linguistik Bagian Pertama ke Arah Memahami Metode Linguistik*. Yogyakarta: Duta Wacana University Press
- Sugiyono. 2009. *Metode Penelitian Kuantitatif, Kualitatif, dan R&D*. Bandung: Alfabeta
- Suhardi, Mp. 2008. *Struktur Peran Kalimat Tunggal Berpredikat Verbal dalam Bahasa Jawa*. Jakarta: Pusat Pembinaan Pengembangan Bahasa.
- Suwarna. 2009. *Ekspresi Lisan Lanjut*. Yogyakarta: Kanwa Publisher.
- Tarigan, Henry Guntur. 1985. *Pengajaran Morfologi*. Bandung: Angkasa.
- _____. 1993. *Pengajaran Sintaksis*. Bandung: Angkasa.
- Uhlenbeck, E.M. 1982. *Kajian Morfologi Bahasa Jawa*. Jakarta : Penerbit Djambatan.
- Verhaar, J. W. M. 1981. *Pengantar Linguistik Jilid 1*. Yogyakarta: Gajah Mada University Press.
- _____. 2001. *Asas-Asas Linguistik Umum*. Yogyakarta: Gajah Mada University Press.
- _____. 2006. *Asas-Asas Linguistik*. Yogyakarta: Gajah Mada University Press.
- Wedhawati, dkk. 2006. *Tata Bahasa Baku Mutakhir*. Yogyakarta: Kanisius.

Lampiran 1. Analisis Wujud saha Makna Nama Tata Upacara saha Tata Cara Upacara Penganten Gagrag Ngayogyakarta

No. Data	Data	Perangan			Wujud						Katrangan	
		TU	U	S	M	P						F
						TA			TR	TC		
						At	Pa	Ko				
1.	Tembung tarub tegese pasren saka janur kuning kang disuwiri lan dipasang ing kiwa-tengene tratag sarta ing lawang gapuraning omah utawa papan panggonan kang lagi nindakake kajatan mantu. (kaca 14)	√			√							<ul style="list-style-type: none">• Tata upacara ingkang kapisan.• Tarub tegesipun payon kajang lsp sing dianggo ing sawatara mangsa (nalikane duwe gawe lsp) (Poerwadarminta,1939: 594).• Tarub kadel saking janur kuning ingkang dipunsuwir lajeng dipunpasang wonten ing sakiwa tengenipun tratag saha lawang gapuranipun tiyang ingkang hamengku gati• Tarub menika pralambang wontenipun pangajap bilih manungsa kedah ngatur lampahing pagesangan supados saged anggayuh kekajengan ayem, tentrem, endah, saha gadhah raos bungah. (Pringgawidagda, 2006: 76)
2.	Ubarampe kang dibutuhake mligi godhong-godhong tetuwuhan . (kaca 14)		√					√				<ul style="list-style-type: none">• Ubarampe upacara tarub.•<div><div>tetuwuhan</div><div><div><div>tetuwuh</div><div>{-an}</div></div><div>tuwuh</div><div><i>‘thukul, mundhak gedhe’</i></div></div></div>

Tabel salajengipun...

											<ul style="list-style-type: none"> • Tetuwuhan kados gegodhongan, wonten ron ringin, dhadhap sreng, alang-alang, kluwih, opo-opo, pulutan, kemuning, saha ron andhong • Makna saking tetuwuhan menika minangka pangajap kamakmuran, pra-lambang penganten kekalih sampun mlebet wonten ing gesang bebrayan enggal ingkang terus tuwuh saha ngrembaka, sarta sedya nampi mo-mongan ingkang saged ngrembakakaken kulawarga (Pringgawidagda, 2006: 79).
3.	Sanggan sing kadadeyan saka gedhang raja satangkep, kembang telon kang dumadi saka kembang kenanga, mlati saha kanthil, injet utawa apu, suruh, gambir, lan lawe. (kaca 15)		√	√			√				<ul style="list-style-type: none"> • Sajen upacara tarub, ubarampe upacara ijab, ubarampe upacara panggih. • sanggan <ul style="list-style-type: none"> sangga {-n} 'ditumpang-ake ing tangan (piring, pincuk, lsp)' /kriya • Sanggan kadamel saking gedhang raja setangkep, kembang telon, injet, suruh, gambir, saha lawe.
4.	Tumpeng robyong yaiku tumpeng sing ditancepi janganan, kayata kobis, wortel, kangkung, lan kacang gleyor utawa janganan. Pucuking			√						√	<ul style="list-style-type: none"> • Sajen upacara tarub saha upacara siraman. • tumpeng robyong <ul style="list-style-type: none"> tumpeng robyong 'sega' 'alen-alen'

Tabel salajengipun...

	tumpeng ditancepi lombok palang (digawe rubuh lan ngadeg), endhog godhog, lan brambang mentah. (kaca 15)										<p><i>diwangun (gombyok beling pasungan lsp) dianggo (dianggo rerenggan ditata slametan)' pating kranthil'</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Tumpeng robyong inggih menika sekul ingkang wujudipun kados kukusan dipuntancepi lombok palang, tigan, trasi, saha brambang wentahingkang dipun-sukani rerenggan dipuntata pating kranthil kadosta gudhangan saha lawuh kados tempe, ulam, saha iwak. • Tumpeng robyong pratandha bilih manungsa tansah takwa dhumateng Gusti Allah kanthi nindakaken menapa ingkang dados printahipun saha nebihaken menapa ingkang dados laranganipun. (Pringgawidagda, 2006: 89)
5.	Tumpeng gundhul diwadhahi tampah, sakubenge tumpeng dipasreni maneka warna jajan pasar lan jenang-jenang werna pitu. Jenang abang, jenang putih, jenang baro-baro, jenang plirit, jenang palang, jenang pager ayu, lan jenang tumpang. (kaca 15)			√						√	<ul style="list-style-type: none"> • Sajen upacara tarub saha upacara siraman. • tumpeng gundhul <ul style="list-style-type: none"> tumpeng gundhul 'sega' 'botak <i>diwangun (tanpa tetuwuhan)' pasungan (dianggo slametan)'</i> • Tumpeng gundhul inggih menika sekul ingkang dipundamel gilig ingkang sakubengipun tumpeng dipunpasreni maneka warna jajan pasar lan jenang warna pitu.

Tabel salajengipun...

6.	Tumpeng megana , tumpeng dikupeng lawuhan lan janganan sing kabeh-kabeh sarwa pedhes. Ana kobis, kangkung, kacang janganan, buncis, lan sapanunggalane. (kaca 15)			√						√	<ul style="list-style-type: none"> Sajen upacara tarub. tumpeng megana <div> <div>tumpeng megana</div> <div>'sega diwangun pasungan (dianggo slametan)'</div> </div> Tumpeng megana inggih menika sekul ingkang wujudipun gilig ingkang dipunjangkepi lawuh ingkang pedhes.
7.	Sega liwet kanthi lawuh srundeng, sega ambeng, sega kebuli, sega punar, golong lulut sajodho dipapanake ing dhuwur endhog dadar lan ditutupi endhog dadar uga. (kaca 15)			√						√	<ul style="list-style-type: none"> Sajen upacara tarub. sega liwet <div> <div>sega liwet</div> <div>'beras sing wis mateng supaya dadi beras' 'nggodhog beras ing kendhi'</div> </div> Sega liwet kanthi lawuh srundeng, sekul ambeng, sekul kebuli, sekul punar, golong lulut sajodho dipunpapanaken ing sangingilipun tigan dadar saha dipun-tutupi tigan dadar ugi ingkang dipunpapanaken wonten satunggal tampah.
8.	Jajan pasar sing kanggo			√						√	<ul style="list-style-type: none"> Sajen upacara tarub saha upacara siraman.

Tabel salajengipun...

	ngompliti sajen iki dumadi saka woh-wohan saka pala gumantung, pala kependhem, lan pala kesimpar. (kaca 16)										<ul style="list-style-type: none"> jajan pasar <div> <div>jajan pasar</div> <div> <i>'tetedhan' 'papan kang</i> <i>kang dianggo dol tinuku</i> <i>diedol' barang- barang'</i> </div> </div> Jajan pasar awujud woh-wohan kados pala kependhem, pala kesampar, saha pala gumantung, maneka warni jajanan tradhisional kados jadah bakar, rujak, degan, tempe kripik, kopi pait, teh pait, saha rokok. Jajan pasar pralambang mirah tedha (Pringgawidagda, 2006: 89)
9.	Kajaba sajen-sajen kasebut mau, isih ana sajen liya, yaiku sajen buwangan utawa bucalan. (kaca 17)			√			√				<ul style="list-style-type: none"> Sajen upacara tarub. buwangan <div> <div>buwang {-an}</div> <div><i>'bucal'</i></div> <div>/kriya</div> </div> Sajen buwangan awujud ancak alit saking papah gedhang minangka wadhahipun lajeng dipunisi tumpeng alit maneka warni, dipunwuwuhi irisan woh-wohan, gecok wentah, arta receh, srutu, saha kembang telon.
10.	Rerangken tarub ubarampene gedhang raja rong tundhun sing wis tuwa isih sauwit lan rone sa-wetara. (kaca 17)		√	√						√	<ul style="list-style-type: none"> Ubarampe upacara tarub, sajen upacara siraman saha upacara midadareni. gedhang raja <div> <div>gedhang raja</div> </div>

Tabel salajengipun...

											<p><i>'wit sarta 'kanggo</i> <i>wohe araning</i> <i>jenenge gedhang</i> <i>warna- warna-</i> <i>warna' warna'</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Gedhang raja kalih tundhun ingkang sampun tuwa, taksih sauwitipun saha ronipun sawetawis. • Gedhang raja pralambang pangajap bilih penganten badhe pikantuk pepadhang anggenipun nggayuh gesang bebrayan ingkang sae (Pringgawidagda, 2006: 81)
11.	Krambil gadhing rong jan-jang. (kaca 17)		√							√	<ul style="list-style-type: none"> • Ubarampe upacara tarub. • krambil gadhing <ul style="list-style-type: none"> krambil gadhing <i>'wit sarta 'pring lan</i> <i>wohe krambil</i> <i>dianggo sing</i> <i>olahan kulite</i> <i>warna- kuning'</i> <i>warna'</i> • Krambil gadhing inggih menika krambil ingkang wernipun jene saha ukuranipun alit. • Krambil gadhing utawi cengkir gadhing, cengkir saking jarwo dhosok kencenging pikir inggih menika pralambang bilih tiyang sepuh kekalih sampun kenceng ing pikir paring idi palilah dhateng penganten kekalih dados salaki rabi (Pringgawidagda, 2006: 82).

Tabel salajengipun...

12.	Pari wulen rong unting. (kaca 17)		√							√	<ul style="list-style-type: none"> • Ubarampe upacara tarub. • pari wulen <ul style="list-style-type: none"> pari wulen 'tetuwuh- 'dhompolaning -an kang pari sagagang' wohe ditutu dadi beras' • Pari wulen inggih menika pantun ingkang sakdhompol sagagangipun. • Pari wulen pralambang pangajap bilih bakal penganten boten badhe kakirangan tedha, tansah andhap asor, saha tansah gadhah kaluhuran (Pringgawidagda, 2006: 87).
13.	Tebu wulung rong wit kang lempeng isih sagodhonge utawa cokole. (kaca 17)		√							√	<ul style="list-style-type: none"> • Ubarampe upacara tarub. • tebu wulung <ul style="list-style-type: none"> tebu wulung 'tetuwuhan 'ireng wite dijupuk semu banyune biru' digawe gula' • Tebu wulung inggih menika tebu ingknag wernipun cemeng, gagangipun kiyat saha lurus ,biasanipun tuwuh wonten ing pekarangan. • Tebu wulung pralambang kakiyatan penganten

Tabel salajengipun...

												anggenipun mbangun bale wisma, gesang rukun kaliyan sedherekipun, saged ngatasi rubeda ingkang ngadhang, saha lurus lampahipun gesang dumugi saklami-laminipun (Pringgawidagda, 2006: 81).
14.	Sawise rampung banjur masang bleketepe kang digawe saka blarak papahan disigar dadi loro banjur dienam. (kaca 19)		√		√							<ul style="list-style-type: none"> • Ubarampe upacara tarub. • Bleketepe inggih menika nam-naman blarak kangge payon, aling-aling, lsp (Poerwadarminta, 1939: 49). • Bleketepe kadamel saking nam-naman blarak awujud persegi panjang kirang langkung 1,5-2 meter. • Bleketepe mengku kajeng kangge nolak pancabaya (Prasetyono, 2003: 19).
15.	Upacara nyantri kala-kala katalompen lan ora pati digatekake, jalaran lumrahe upacara ningkah iki kawigaten luwih akeh ing enggone calon manten wadon. (kaca 19)	√				√						<ul style="list-style-type: none"> • Tata upacara saderengipun upacara siraman ingkang dipuntindakaken dening penganten kakung kemawon. • <div style="display: inline-block; vertical-align: middle;"> <div style="text-align: center;">nyantri</div> <div style="display: flex; justify-content: center; align-items: center;"> <div style="text-align: center;">{ny-}</div> <div style="text-align: center;">santri</div> </div> <div style="text-align: center;">‘batur lanang’/aran</div> </div> • Upacara nyantri dipuntindakaken dening bakal penganten kakung. Saderengipun ijab qobul, bakal penganten kakung dipunpasrahaken dhateng tiyang sepuh bakal penganten putri saperlu ngenger utawi mangertos sedaya kasiapanipun bakal penganten kakung. • Upacara nyantri mengku kajeng kangge gangsaripun upacara penganten,saengga boten

Tabel salajengipun...

												ngribetaken bakal penganten putri saha saged rancag jumbuh kaliyan wekdal ingkang sampun dipuntetepaken (Prasetyono, 2003: 20).
16.	Sadurunge upacara akad ningkah tumindak utawa kelakon, utawa sadina sadurunge panggih, ditindakake upacara siraman . (kaca 21)	√					√					<ul style="list-style-type: none"> • Tata upacara kangge reresik lair saha batos saderengipun ijab qabul. • siraman <ul style="list-style-type: none"> siram {-an} 'adus' /kriya • Siraman inggih menika upacara ngedusi bakal penganten kekalih kangge rere-sik jiwa badannipun supados resik lair saha batosipun. • Upacara siraman mengku kajeng ngresiki lair saha batosipun bakal penganten kekalih saderengipun mlebet wonten ing gesang bebrayan (Prasetyono, 2003: 21).
17.	Banyu njupuk utawa amek saka sumber kang resik. (kaca 22)		√		√							<ul style="list-style-type: none"> • Ubarampe upacara siraman. • Banyu inggih menika barang cuwer ingkang medal saking tuk lsp (Poerwadarminta, 1939: 29). • Banyu kangge upacara siraman dipunpendhet saking pitung sumber ingkang kapilih. Banyu menika lajeng dipundadosaken satunggal wonten bokor, dipunwur-wuri kembang setaman saha dipuncemplungi klapa ijem kalih ingkang sampun dipuniket mawi sepetipun.
18.	Kembang setaman iki dumadi		√	√							√	<ul style="list-style-type: none"> • Ubarampe upacara siraman saha upacara

Tabel salajengipun...

	saka mawar, mlati, kanthil, lan kenanga kang sinebar ing banyu kang bakal kanggo siraman supaya dadi arum utawa wangi. (kaca 23)										<p>panggihi, sarta sajen upacara midadareni.</p> <ul style="list-style-type: none"> kembang setaman <div> <div>kembang setaman</div> <div> <i>'bebakaling woh lumrahe mawa lembar- an, sungut sari, bakal woh, sarta endah warnane'</i> </div> </div> Kembang setaman dumadi saking mawar, mlati, kanthil, saha kenanga. Kembang setaman pralambang wangi arum, dipunkajengaken saged ngarumaken nama kulawarganipun (Pringgawidagda, 2006: 103).
19.	Konyoh mancawarna. (kaca 23)		√							√	<ul style="list-style-type: none"> Ubarampe upacara siraman. konyoh mancawarna <div> <div> <div>konyoh mancawarna</div> <div> <i>'boreh'</i> </div> </div> <div> <div>manca warna</div> <div> <div>{N-} panca</div> <div><i>'lima'</i></div> </div> </div> </div> Konyoh mancawarna kadamel saking tepung beras saha kencur ingkang dipun-sukani warna cacah gangsal inggih menika abrit, jene, ijem, biru, saha pethak.

Tabel salajengipun...

											<ul style="list-style-type: none"> • Konyoh mancawarna minangka sarana panyengkuyung pamor supados sedaya cahya saged manunggal saengga praupanipun bakal penganten putri katingal sumunar (Pringgawidagda, 2004: 10).
20.	Landha merang minangka kaya dene shampo. (kaca 23)		√							√	<ul style="list-style-type: none"> • Ubarampe upacara siraman. • landha merang <div style="margin-left: 20px;"> <div style="display: flex; justify-content: space-around;"> <div>landha 'banyu- ning awu'</div> <div>merang 'gaganging pari'</div> </div> </div> • Landha merang inggih menika awu gagang pari (merang) ingkang dipunkungkum toya. • Landha merang minangka shampo (Riefky, 2008: 26).
21.	Santen kanil minangka kanggo ngirengake rambut. (kaca 23)		√							√	<ul style="list-style-type: none"> • Ubarampe upacara siraman. • santen kanil <div style="margin-left: 20px;"> <div style="display: flex; justify-content: space-around;"> <div>santen 'banyu peresan krambil'</div> <div>kanil 'santen kang kenthel'</div> </div> </div> • Santen kanil inggih menika toya peresan parutan klapa ingkang kenthel. • Santen kanil kangge ngirengaken rikma (Riefky, 2008: 26).
22.	Banyu asem minangka kanggo kondhisioner. (kaca 23)		√							√	<ul style="list-style-type: none"> • Ubarampe upacara siraman.

Tabel salajengipun...

											<ul style="list-style-type: none"> banyu asem <div> <div>banyu asem</div> <div>'barang' 'wit sarta</div> <div>cuwer wohe</div> <div>sing metu rasane</div> <div>saka tuk' kecut'</div> </div> Banyu asem kademel saking asem ingkang dipunsukani toya. Banyu asem minangka <i>kondisioner</i> (Riefky, 2008: 26).
23.	Krambil tuwa tabonan cacah loro. (kaca 23)		√							√	<ul style="list-style-type: none"> Ubarampe upacara siraman. krambil tuwa <div> <div>krambil tuwa</div> <div>'klapa' 'wis mateng'</div> </div> Krambil tuwa ingkang ijem cacahipun kalih ingkang dipuntangsul dados satunggal ngginakaken sepetipun. Klapa ingkang dipuntangsul pralambang bilih bakal penganten kekalih tansah sesarengan nglampahi gesang bebrayan dumugi saklami-laminipun, saha pralambang bilih tiyang sepuh kekalih sampun paring pangestu dhateng putra-putrinipun nindakaken palakrama (Pringgawidagda, 2006: 104).
24.	Slemek lungguh kanggo slemek lungguh calon manten sajroning upacara siraman		√							√	<ul style="list-style-type: none"> Ubarampe upacara siraman saha adicara tanpa kaya.

Tabel salajengipun...

	awujud klasa bangka. (kaca 24)										<ul style="list-style-type: none"> klasa bangka <div> <div>klasa</div> <div>bangka</div> </div> 'nam-naman 'kaku lan atos' mendhong, pandhan, lsp dianggo lemek lungguh' Klasa bangka inggih menika klasa utawi slemek lenggah ingkang kadamel saking anyaman ron pandhan saha ukuranipun kirang langkung satunggal meter. Klasa bangka pralambang pangajap bilih bakal penganten samangke saged gesang ingkang prasaja sanadyan sugih bandha (Pringgawidagda, 2006: 104).
25.	Mori selemba dianggo nalika upacara siraman lan jarik bathik kanggo slemek utawa lembaran sadurunge nganggo mori. (kaca 24)		√		√						<ul style="list-style-type: none"> Ubarampe upacara siraman. Mori tegesipun lawon (Poerwadarminta, 1939: 331). Mori inggih menika kain werni pethak.
26.	Jarik warna loro yaiku jarik grompol lan jarik nagasari. (kaca 24)		√							√	<ul style="list-style-type: none"> Ubarampe upacara siraman. jarik grompol <div> <div>jarik</div> <div>grompol</div> </div> 'jarik' 'krompol (klumpukaning barang cilik-cilik)' Jarik grompol inggih menika jarik kanthi motif

Tabel salajengipun...

												grompolan alit-alit.
27.	Jarik warna loro yaiku jarik grompol lan jarik nagasari . (kaca 24)		√							√	<ul style="list-style-type: none">• Ubarampe upacara siraman.• jarik nagasari<ul style="list-style-type: none">jarik nagasari'jarik' 'bathikan'• Jarik nagasari inggih menika jarik kanthi motif grompolan alit-alit ingkang silang-silang.	
28.	Sabun lan andhuk minangka kanggo ngresiki lan nggaringake awak. (kaca 24)		√		√						<ul style="list-style-type: none">• Ubarampe upacara siraman.• Sabun tegesipun kenthelan campuran bangsa lenga karo landha dianggo ngresikake kumbahan lsp (Poerwadarminta, 1939: 537).• Sabun wujudipun kothak batangan ingkang ngandhut busa kangge resesik badan.• Sabun kangge resesik badan ((Riefky, 2008: 27).	
29.	Sabun lan andhuk minangka kanggo ngresiki lan nggaringake awak. (kaca 24)		√		√						<ul style="list-style-type: none">• Ubarampe upacara siraman.• Andhuk tegesipun bngs kacu dianggo ulap-ulap yen mentas adus lsp (Poerwadarminta, 1939: 12).• Andhuk awujud kain ingkang saged nyerep toya.• Andhuk kangge ngaringaken badan (Riefky, 2008: 26).	
30.	Kendhi iki diiseni banyu kang resik kang paedha kanggo mungkasi upacara siraman (kaca 24).			√							<ul style="list-style-type: none">• Ubarampe upacara siraman saha midadareni.• Kendhi tegesipun wadhah banyu kang digawe lemah (grabah) nganggo cucuk sarta gula (Poerwadarminta, 1939: 208).	

Tabel salajengipun...

												<ul style="list-style-type: none"> • Kendhi inggih menika wadhah toya ingkang kadamel saking lemah (grabah) wonten cucuk saha gulunipun.
31.	Rerangken sajen siraman nyakup gedhang pulut uga salirang kang isi etungan ganep (kaca 25)			√						√		<ul style="list-style-type: none"> • Sajen upacara siraman. • gedhang pulut <ul style="list-style-type: none"> gedhang pulut 'wit sarta' 'tlutuh wohe kang jenenge pliket' warna- warna' • Gedhang pulut inggih menika jinis pisang prethel ingkang wujudipun alit dawa, gadhah arum, saha raosipun radi pliket.
32.	Rerangken sajen siraman nyakup woh-wohan (pala gumantung utawa kirna, pala kependhem digodhog, lan pala kasimpar). (kaca 25)			√					√			<ul style="list-style-type: none"> • Sajen upacara siraman. • woh-wohan <ul style="list-style-type: none"> woh-woh {-an} woh 'pentil kang wis tuwa' /aran • Woh-wohan kados pala gumantung utawi kirna, pala kependhem, saha pala kasimpar.
33.	Rerangken sajen siraman			√					√			<ul style="list-style-type: none"> • Sajen upacara siraman.

Tabel salajengipun...

	nyakup empluk-empluk diisebi bumbu pawon komplit. (kaca 25)										<ul style="list-style-type: none"> empluk-empluk <div> <div>empluk</div> <div>empluk</div> </div> <i>'wadhah sing di-gawe le-mah wa-ngune kaya kendhil cilik'</i> /aran Empluk inggih menika wadhah ingkang kadamel saking lemah (grabah) awujud kados kendhil alit.
34.	Rerangken sajen siraman nyakup krambil kang wis diilangi sepete siji . (kaca 25)			√	√						<ul style="list-style-type: none"> Sajen upacara siraman. Krambil tegesipun wit sarta wohe (dianggo olahan warna-warna) (Poerwadarminta, 1939: 248). Krambil ingkang sepetipun sampun dipunicali.
35.	Rerangken sajen siraman nyakup gula jawa setangkep. (kaca 25)			√						√	<ul style="list-style-type: none"> Sajen upacara siraman. gula jawa <div> <div>gula</div> <div>jawa</div> </div> <i>'lelegi sing digawe kentelaning kilang'</i> Gula jawa inggih menika gendhis ingkang warnipun coklat.

Tabel salajengipun...

36.	Rerangken sajen siraman nyakup jenang-jenang warna pitu. (kaca 25)			√						√	<ul style="list-style-type: none"> • Sajen upacara siraman. • Jenang tegesipun bubur, jenenge warna-warna sarta akeh sing dianggo slametan (Poerwadarminata, 1939: 88). • Jenang warna pitu inggih menika maneka jenang cacah pitu kados jenang abang, putih, pager ayu, baro-baro, palang, plirit, saha tumpang.
37.	Rerangken sajen siraman nyakup jadah. (kaca 25)			√	√						<ul style="list-style-type: none"> • Sajen upacara siraman. • Jadah tegesipun panganan kang digawe ketan diedang lan ditetel (Poerwadarminata, 1939: 76). • Jadah inggih menika tetedhan ingkang kadamel saking ketan, dipunedang, lajeng dipuntetel.
38.	Rerangken sajen siraman nyakup jenang dodol. (kaca 25)			√						√	<ul style="list-style-type: none"> • Sajen upacara siraman. • jenang dodol <ul style="list-style-type: none"> jenang dodol 'bubur, jenenge warna-warna, asring dianggo slametan' • Jenang dodol inggih menika jenang ingkang warninipun coklat.
39.	Rerangken sajen siraman nyakup wajik. (kaca 25)			√	√						<ul style="list-style-type: none"> • Sajen upacara siraman. • Wajik tegesipun panganan sing digawe ketan karo gula (Poerwadarminata, 1939: 652).

Tabel salajengipun...

												<ul style="list-style-type: none"> • Wajik inggih menika tetedhan ingkang kadamel saking ketan ingkang dipuntambah gendhis jawi.
40.	Rerangken sajen siraman nyakup pitik jago siji. (kaca 25)			√							√	<ul style="list-style-type: none"> • Sajen upacara siraman. • pitik jago <ul style="list-style-type: none"> pitik jago 'kewan 'pitik iwen' lanang' • Pitik jago inggih menika jinis ayam kampung lanang.
41.	Rerancen sabanjure saka upacara siraman yaiku upacara ngerik . (kaca 29)	√				√						<ul style="list-style-type: none"> • Tata upacara ingkang dipuntindakaken dening bakal penganten putri kemawon sasampunipun upacara siraman. • ngerik <ul style="list-style-type: none"> {ng-} kerik 'dicukur sethithik sarta dipacak resik' /kriya • Ngerik inggih menika tata upacara ingkang dipuntindakaken dening penganten putri kemawon. Ngerik tegesipun nyukur sekedhik rikma ingkang tuwuh wonten saknjawining paesan, sakiwa tengenipun alis, wulu kalong wonten ing pipi, githok, saha sanginggilipun lambe supados katingal resik sedayanipun. • Upacara ngerik gadhah ancas kangge ngresiki lair saha batosipun bakal penganten putri saha kangge mbucal sukerta (Riefky, 2008: 30).

Tabel salajengipun...

42.	Ubarampe kang mligi kudu dicawisake ing upacara ngerik yaiku padupan lan ratus, jarik truntum, gondhel (peso panyukur), pangilon kang tutupan, andhuk, mangkok isi banyu, lan jungkat. (kaca 30)		√					√			<ul style="list-style-type: none"> • Ubarampe upacara ngerik. • padupan <ul style="list-style-type: none"> {pa-/n} dupa 'kutug (menyan lsp)' /aran • Padupan inggih menika papan kangge ngobong dupa. Wujudipun kados bokor alit ingkang salebetipun dipunsukani ratus ingkang dipunobong.
43.	Ubarampe kang mligi kudu dicawisake ing upacara ngerik yaiku padupan lan ratus , jarik truntum, gondhel (peso panyukur), pangilon kang tutupan, andhuk, mangkok isi banyu, lan jungkat. (kaca 30)		√		√						<ul style="list-style-type: none"> • Ubarampe upacara ngerik. • Ratus tegesipun campuraning menyan, kayu cendana, lsp dianggo dedupa utawa ngukup jarit amrih wangi (Poerwadarminta, 1939: 522). • Ratus dipunwur-wuri wonten ing padupan ingkang dipunsukani mawa supados saged ndadosaken wangi arum.
44.	Ubarampe kang mligi kudu dicawisake ing upacara ngerik yaiku padupan lan ratus, jarik truntum , gondhel (peso panyukur), pangilon kang tutupan, andhuk, mangkok isi banyu, lan jungkat. (kaca 30)		√							√	<ul style="list-style-type: none"> • Ubarampe upacara ngerik. • jarik truntum <ul style="list-style-type: none"> jarik truntum 'jarit' 'bathikan' • Jarik truntum inggih menika jarik kanthi motif grompolan alit-alit mawi gurda.
45.	Ubarampe kang mligi kudu dicawisake ing upacara ngerik yaiku padupan lan ratus, jarik truntum, gondhel (peso		√		√						<ul style="list-style-type: none"> • Ubarampe upacara ngerik. • Gondhel tegesipun bangsa lading panyukuran cendhak (Poerwadarminta, 1939: 159). • Gondhel inggih menika bangsa peso ingkang

Tabel salajengipun...

	panyukur), pangilon kang tutupan, andhuk, mangkok isi banyu, lan jungkat. (kaca 30)										saged dipunlipat, dipunginakaken kangge nyukur.
46.	Ubarampe kang mligi kudu dicawisake ing upacara ngerik yaiku padupan lan ratus, jarik truntum, gondhel (peso panyukur), pangilon kang tutupan, andhuk, mangkok isi banyu, lan jungkat. (kaca 30)		√					√			<ul style="list-style-type: none"> • Ubarampe upacara ngerik. • pangilon <ul style="list-style-type: none"> {pa-/n} ngilo '<i>nonton wujud ing pangilon</i>' /kriya • Pangilon inggih menika kaca kangge ngilo.
47.	Ubarampe kang mligi kudu dicawisake ing upacara ngerik yaiku padupan lan ratus, jarik truntum, gondhel (peso panyukur), pangilon kang tutupan, andhuk, mangkok isi banyu, lan jungkat. (kaca 30)		√		√						<ul style="list-style-type: none"> • Ubarampe upacara ngerik. • Mangkok tegesipun pinggan nanging luwih cilik (Poerwadarminta, 1939: 291). • Mangkok awujud cawan cekung.
48.	Ubarampe kang mligi kudu dicawisake ing upacara ngerik yaiku padupan lan ratus, jarik truntum, gondhel (peso panyukur), pangilon kang tutupan, andhuk, mangkok isi banyu, lan jungkat . (kaca 30)		√		√						<ul style="list-style-type: none"> • Ubarampe upacara ngerik. • Jungkat tegesipun piranti dianggo natasake lan ngelus rambut (Poerwadarminta, 1939: 96). • Jungkat inggih menika pirantos kangge ngelus rikma, jinisipun wonten jungkat plengkung, jungkat suri, lan sapanunggalanipun.
49.	Tumindake upacara midadareni iki lumrahe diadani ana ing omahe calon	√						√			<ul style="list-style-type: none"> • Tata upacara ingkang dipuntindakaken ndalu saderengipun ijab qabul.

Tabel salajengipun...

	manten wadon. (kaca 33)										<ul style="list-style-type: none"> midadareni <div> <div></div> <div>{m-/ni} widadari</div> <div>'dewa wedok'/aran</div> </div> Midadareni inggih menika tata upacara ingkang dipuntindakaken ndalu saderengipun ijab qabul, bakal penganten kakung sapangombyong rawuh wonten griyanipun bakal penganten putri. Bakal penganten putri dipunpingit wonten salebeting kamar. Midadareni gadhah ancas kangge nyuwun donga pangestu saking pinisepuh saha para sedherek saged kalampahan kanthi sae, kangge paring wejangan saha pitutur dhumateng bakal penganten, sinambi nengga rawuhipun widadari ingkang badhe damel praupanipun bakal penganten putri katingal ayu saha sumunar (Pringgawidagda, 1939: 24).
50.	Kembar mayang sarakit (sajodho) lan degan uga loro. (kaca 34)		√							√	<ul style="list-style-type: none"> Ubarampe upacara midadareni saha upacara panggih. kembar mayang <div> <div></div> <div>kembar mayang</div> <div>'padha' 'kembang</div> <div>'rupa' 'jambe'</div> </div> Kembar mayang kadamel saking janur diwangun kados dene kranjang ingkang dipunisi geronan utawi tetuwuhan kados ron ringan, dhadhap sreng, dlingo bengle, saha ron

Tabel salajengipun...

											<p>kroton. Papan kangge nancepaken menika saking debog gedhang. Kejawi tetuwuhan, rerenggan kembar mayang sanesipun awujud keris-kerisan, gunung-gunungan, pecut-pecutan, payung-payungan, manuk-manukan, saha walang-walangan ingkang sedayanipun kadamel saking janur.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kembar mayang pratandha mbucal sukerta supados gesangipun tinebihna saking rubeda (Pringgawidagda, 2006: 195).
51.	<p>Klemuk loro diisengi bumbon maneka warna, empon-empon, wiji-wijinan lan ditutupi nganggo jarik bango tulak rong lembar. (kaca 34)</p>		√		√						<ul style="list-style-type: none"> • Ubarampe upacara midadareni. • Klemuk tegesipun bangsa empluk gedhe dianggo wadhah lenga lsp (Poerwadarminta, 1939: 228). • Klemuk inggih menika wadhah ingkang kadamel saking grabah wujudipun kados empluk. • Klemuk dipunisi mawi maneka bumbu pawon, empon-empon, saha wiji-wijinan, lajeng dipuntutup ngginakaken kain motif bango tulak. Bango tulak pralambang gesangipun tansah langgeng dumugi kaken ninen (Pringgawidagda, 2006: 137).
52.	<p>Ing kamar manten diwenengi ukub yaiku wangi-wanginan kang dumadi saka irisan pandhan wangi, kencur parutan, laos, jeruk pecel, sere</p>		√		√						<ul style="list-style-type: none"> • Ubarampe upacara midadareni. • Ukub tegesipun kutug ing ratus (Poerwadarminta, 1939: 437). • Ukub inggih menika wewangen ingkang dumadi saking irisan pandhan wangi, parutan kencur, laos, jeruk pecel, sereh, saha kembang

Tabel salajengipun...

	lan kembang mawar. (kaca 35)										<p>mawar.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ukub dipuntata wonten baki saha dipunpapanaken wonten sangandhapipun paturon saperlu damel arum wangi wonten ing kamar penganten (Prasetyono, 2003: 35).
53.	Sajen komplit utawa pepak kang dumadi saka sega gurih , ingkung loro. (kaca 35)			√						√	<ul style="list-style-type: none"> • Sajen upacara midadareni. • sega gurih <ul style="list-style-type: none"> sega gurih 'beras 'rasa kaya dene sing wis rasaning mateng' krambil' • Sega gurih inggih menika sekul ingkang dipunsukani santen supados raosipun gurih.
54.	Sajen komplit utawa pepak kang dumadi saka sega gurih, ingkung loro. (kaca 35)			√	√						<ul style="list-style-type: none"> • Sajen upacara midadareni. • Ingkung tegesipun pitik diolah wutuhan ditaleni gulu lan sikile (Poerwadarminta, 1939: 172). • Ingkung inggih menika ayam kampung wetahan ingkang dipunolah nggangge santen.
55.	Sambel pecel , sambel gecok, lalaban, krecek. (kaca 35)			√						√	<ul style="list-style-type: none"> • Sajen upacara midadareni. • sambel pecel <ul style="list-style-type: none"> sambel pecel 'bngs. 'lelawuhan kang lelawuh- digawe an sing jejanganan digawe karo sambel' lombok

Tabel salajengipun...

											<div><i>dibumboni</i> <i>warna-</i> <i>warna'</i></div> <ul style="list-style-type: none">• Sambel pecel inggih menika ulekan kacang prol ingkang sampun dipungoreng saha lombok.
56.	Sambel pecel, sambel gecok , lalaban, krecek. (kaca 35)			√						√	<div><ul style="list-style-type: none">• Sajen upacara midadareni.• sambel gecok<div><div>sambel gecok</div><div>'bngs. 'lelawuhan</div><div>lelawuh- sing digawe</div><div>an sing cacahan</div><div>digawe iwak'</div><div>lombok</div><div>dibumboni</div><div>warna-</div><div>warna'</div></div>• Sambel gecok kadamel saking lombok, bawang, kencur, saha tempe bosok ingkang dipunuleg, dipuntambah parutan klapa saha dhele goreng.</div>
57.	Kembang telon , teh lan kopi pait, rujak, degan, clupak. (kaca 35)			√						√	<div><ul style="list-style-type: none">• Sajen upacara midadareni.• kembang telon<div><div>kembang telon</div><div>'bebekal- 'wilangan</div><div>ing woh telu'</div><div>lumrahe</div></div></div>

Tabel salajengipun...

											<p><i>mawa lembaran, sungut sari, bakal woh, sarta endah warnane'</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Kembang telon kadadosan saking kembang ingkang arum kados mlathi, kanthil, saha kenanga. • Kembang telon ngandhut pangajap supados gesangipun bakal penganten tansah ngarumaken nama kulawarganipun (Pringgawidagda, 2004: 14).
58.	Kembang telon, teh lan kopi pait, rujak degan, clupak. (kaca 35)			√	√						<ul style="list-style-type: none"> • Sajen upacara midadareni. • Teh tegesipun wit godhonge digaringake dianggo wedangan (Poerwadarminta, 1939: 596). • Teh inggih menika olahan ron teh minangka jinising unjukan.
59.	Kembang telon, teh lan kopi pait , rujak degan, clupak. (kaca 35)			√						√	<ul style="list-style-type: none"> • Sajen upacara midadareni. • kopi pait <ul style="list-style-type: none"> kopi pait 'wit lan 'rasa kaya wohe dene digawe rasaning wedang brotowali' bubuk' • Kopi pait inggih menika unjukan saking kopi

Tabel salajengipun...

												ananging boten dipunsukani gendhis.
60.	Kembang telon, teh lan kopi pait, rujak degan , clupak. (kaca 35)			√	√							<ul style="list-style-type: none"> Sajen upacara midadareni. rujak degan <ul style="list-style-type: none"> rujak degan 'omben- 'krambil enom omben (sing banyune ut. panganan iseh legi)' sing digawe wowohan mentah lsp' Rujak degan inggih menika klapa enem ingkang dipunserut.
61.	Kembang telon, teh lan kopi pait, rujak degan, clupak . (kaca 35)			√	√							<ul style="list-style-type: none"> Sajen upacara midadareni saha upacara siraman. Clupak inggih menika senthir utawi wadhah saking grabah awujud piala kanthi sumbu kapas saha ngginakaken lenga klapa.
62.	Gedhang raja satangkep, kembang setaman, degan loro, jadah bakar , roti, lan srutu. (kaca 35)			√							√	<ul style="list-style-type: none"> Sajen upacara midadareni. jadah bakar <ul style="list-style-type: none"> jadah bakar 'pangan- 'dicemplungake an kang ing geni' digawe ketan, diedang lan ditetel' Jadah bakar inggih menika tetedhan saking

Tabel salajengipun...

												ketan ingkang dipunedang saha dipuntetel lajeng dipunbakar.
63.	Gedhang raja satangkep, kembang setaman, degan loro, jadah bakar, roti , lan srutu, (kaca 35)			√	√							<ul style="list-style-type: none"> • Sajen upacara midadareni. • Roti tegesipun panganan sing digawe gandum (Poerwadarminta, 1939: 536). • Roti inggih menika tetedhan ingkang kadamel saking gandum.
64.	Gedhang raja satangkep, kembang setaman, degan loro, jadah bakar, roti, lan srutu , (kaca 35)			√	√							<ul style="list-style-type: none"> • Sajen upacara midadareni. • Srutu tegesipun rokok lintingan godhong tembako (Poerwadarminta, 1939: 583). • Srutu inggih menika rokok ingkang kadamel saking lintingan ron tembako.
65.	Upacara ijab utawa akad nikah mujudake underane upacara ijab utawa ningkah, dene upacara liyane mung mujudake perangan saka urutan upacara ijab. (kaca 36)	√			√							<ul style="list-style-type: none"> • Tata upacara kangge ngesahaken antawisipun tiyang kakung kaliyan tiyang estri ingkang gadhah raos katresnan. • Ijab tegesipun ningkahan (prajanjiane penganten ana ingarepe pangulu) (Poerwadarminta, 1939: 167). • Ijab inggih menika ningkahan kanthi ngocapaken prajanjenipun panganten wonten sangajengipun pangulu ingkang sineksenan tiyang sepuh saha sanak kadang minangka pratandha sampun sah dados salaki rabi. • Ijab ngandut makna ikrar antawisipun penganten kekalih dhateng Gusti ingkang sineksenan tiyang sepuh, sedherek, saha paraga saking pihak ingkang gadhah gegayutan (Riefky, 2008: 34).

Tabel salajengipun...

66.	Kang oleh kawigaten temenan ing upacara ijab adat Jawa (Ngayogyakarta) yaiku upacara panggih . (kaca 37)	√			√							<ul style="list-style-type: none"> • Tata upacara kanthi manggihaken penganten kekalih sasampunipun ijab qabul. • Panggih tegesipun temu (Poerwadarminta, 1939: 469). • Panggih inggih menika tata upacara ingkang dipuntindakaken sasampunipun ijab qabul. Upacara menika manggihaken penganten kekalih sasampunipun sah dados salaki rabi mawi upacara panggih temanten gagrag Yogyakarta. • Upacara panggih minangka upacara puncak saking reroncening upacara pawiwahan gagrag Yogyakarta ingkang gadhah ancas supados pikantuk <i>pengukuhan</i> kanthi adat bilih sampun kaiket ing ningkahan, kangge mbiyawarakaken kaliyan masarakat bilih sampun kalaksanan ningkahan, sarta supados pikantuk donga pangestu saking pinisepuh saha tamu ingkang rawuh (Pringgawidagda, 2006: 190).
67.	Kinang ditaleni bolah putih, cacahe pitung ke-nyeh.(kaca 38)		√		√							<ul style="list-style-type: none"> • Ubarampe upacara panggih. • Kinang tegesipun suruh (dianggo ngabangake lambe) (Poerwadarminta, 1939: 223). • Kinang inggih menika sedhah. Sedhah ingkang dipuntangsuli lawe, cacahipun lintingan sedhah menika pitu. • Sedhah lumah lawan kurepe dinulu beda rupane gineget tunggal rasane, sanadyan satunggal kakung satunggal putri, menawi sampun tinangsulan tali suci palakrama,

Tabel salajengipun...

											sampun manunggal cipta, rasa, saha karsanipun (Pringgawidagda, 2009: 34).
68.	Bokor isi banyu kang resik diwur-wuri kembang sritaman, lan gayung utawa siwur. (kaca 38)		√		√						<ul style="list-style-type: none"> • Ubarampe upacara siraman saha panggih. • Bokor tegesipun wadhah cemung nganggo sikilan (Poerwadarminta, 1939: 56). • Bokor inggih menika wadhah cemung ngginakaken sikilan. Biasanipun kadamel saking kuningan.
69.	Bokor isi banyu kang resik diwur-wuri kembang sritaman, lan gayung utawa siwur . (kaca 38)		√		√						<ul style="list-style-type: none"> • Ubarampe upacara siraman saha upacara panggih. • Siwur tegesipun cidhuk sing digawe bathok lsp. digarani (Poerwadarminta, 1939: 566). • Siwur awujud cidhuk ingkang dipungarani.
70.	Endhog pitik kampung siji kang dicemplungake bokor. (kaca 38)		√		√						<ul style="list-style-type: none"> • Ubarampe upacara panggih saha sajen upacara siraman. • Endhog tegesipun jasad urip kang kabuntel ing kendhangan utawa cangkok bakal dadi kewan (Poerwadarminta, 1939: 122). • Endhog ingkang dipunginakaken inggih menika tigan ayam kampung. • Tigan pralambang wiji dadi saha anggenipun meteg wonten palarapanipun penganten kekalih ngemu makna supados sedaya perkawis ingkang kadadosan saged dipunpungkasi sesarengan (Riefky, 2008: 38).
71.	Ubarampe kacar-kucur dumadi saka maneka warna wiji utawa isi woh-wohan. (kaca 38)		√		√						<ul style="list-style-type: none"> • Ubarampe upacara panggih. • Wiji tegesipun isining woh kang calon dadi wit utawa winih (Poerwadarminta, 1939: 662).

Tabel salajengipun...

												<ul style="list-style-type: none"> • Wiji ingkang dipunginakaken kados kacang, dhele, jagung, saha pantun.
72.	Kanggo upacara dhahar walimah yaiku piring . (kaca 38)		√		√							<ul style="list-style-type: none"> • Ubarampe upacara panggih. • Piring tegesipun cawan gedhe dianggo wadhah sega, lelawuhan, lsp. (Poerwadarminta, 1939: 493). • Piring awujud cawan kangge wadhah sekul kepelan ingkang dipundamel dening penganten kakung.
73.	Teh legi rong cangkir . (kaca 38)		√		√							<ul style="list-style-type: none"> • Ubarampe upacara panggih. • Cangkir tegesipun wadhah wedang lsp. sing arep diombe (Poerwadarminta, 1939: 625). • Cangkir inggih menika wadhah unjukan.
74.	Ranupada saka tembung ranu (banyu) lan pada (sikil) (kaca 38).		√									<ul style="list-style-type: none"> • Ubarampe upacara panggih. • <div style="display: inline-block; vertical-align: middle;"> <div style="text-align: center;"> ranupada $\swarrow \quad \searrow$ ranu pada ‘banyu’ ‘sikil’ </div> </div> • Ranupada inggih menika baki saking kayu kangge wadhah sukunipun penganten kakung nalika upacara wiji dadi.

Katrangan:

At = Ater-ater
F = Frasa
Ko = Konfiks
M = Monomorfemis

P = Polimorfemis
Pa = Panambang
S = Sajen
TA = Tembung Andhahan

TC = Tembung Camboran
TR = Tembung Rangkep
TU = Tata Upacara
U = Ubarampe